

MITT LIV RÄKNAS

Den humanitära situationen
för ensamkommande unga

En undersökning av
Svenska Röda Korset

Svenska Röda Korset

Titel: Den humanitära situationen för ensamkommande barn och unga i Sverige
Författare: Linda Beskow
Grafisk form: Helene Heed, Heed & Heed AB
Tryck: Billes Tryckeri AB
Foto framsidan: ©Marie Sparréus
Upplaga: 200 ex februari 2020

Innehållsförteckning

Förord	4
Sammanfattning	5
1 Inledning	9
1.1 Syfte, metod och avgränsningar	10
1.2 Bakgrund.....	11
2 Det svenska asyl- och mottagningssystemet	13
2.1 Asylansökan	13
2.2 Asylnottagandet.....	14
2.2.1 Nödbistånd.....	16
2.3 Handläggningstider och åldersuppskrivningar	17
2.4 Ensamkommande flickor	18
2.5 Vägen mot uppehållstillstånd	20
3 Med uppehållstillstånd för studier.....	23
4 Grundläggande humanitära behov	27
4.1 Tillgång till basala förnödenheter	28
4.2 Boendesituationen	30
5 Psykisk ohälsa och risk för exploatering	36
5.1 Psykisk ohälsa.....	37
5.2 Risk för exploatering	39
6 Slutsatser.....	45
7 Rekommendationer.....	47
7.1 Nationell nivå.....	47
7.2 Kommunal nivå.....	49
7.3 CIVILSAMHÄLLET	50

Förord

Röda Korset har lång erfarenhet av arbete med människor som befinner sig på flykt globalt, nationellt och lokalt. Vi har följt den grupp av barn och unga som omfattas av rapporten från konflikterna i deras hemländer, under flykten hit och slutligen under åren här i Sverige. Svenska Röda Korset har verksamheter över hela landet för ensamkommande barn och unga och har funnits på plats genom de utmaningar som mött dem de senaste åren.

Åtstramningarna i svensk migrationslagstiftning har drabbat de ensamkommande barnen och ungdomarna hårt. Svenska Röda Korset har följt de förändringar som skett både i samhället och inom lagstiftningen och aktivt arbetat för att lyfta de risker vi sett. Under 2015 kom över 35 000 ensamkommande barn till Sverige. Det har gått fyra år sedan dess och flera avgörande förändringar har genomförts som på olika sätt påverkat dessa ungdomars förutsättningar för ett stabilt och tryggt liv.

Rapporten handlar om dessa ungdomars tillvaro i Sverige. Det är således inte en rapport om rätten till asyl utan

om den sociala situationen för de unga som redan befinner sig i landet och som varit här under lång tid.

De åtgärder som föreslås i rapporten syftar till att lindra och förhindra mänskligt lidande för unga människor som befinner sig i en särskilt utsatt situation. Stat och kommuner måste ta sitt ansvar för att säkerställa att de ungdomar som befinner sig i Sverige kan få ett värdigt liv och reella förutsättningar för att uppnå de krav som ställs på dem. De humanitära konsekvenser som framkommer av rapporten måste tas på allvar och praktiska åtgärder sättas in snarast både på nationell och lokal nivå.

Svenska Röda Korset vill rikta ett stort tack till de ungdomar, volontärer, rödakorsföreningar, tjänstepersoner och kommuner som medverkat och gjort framtagandet av rapporten möjlig.

Martin Ärnlov
Generalsekreterare
Svenska Röda Korset

Sammanfattning

Röda Korsets uppdrag är att i varje läge förhindra och lindra mänskligt lidande – var det än uppstår och vem som än drabbas. Målet är att skydda människors liv och hälsa samt skapa respekt för människovärdet. Under de senaste åren har Svenska Röda Korset behövt ställa om stora delar av den verksamhet som bedrivs för att uppfylla dessa uppdrag och mål i syfte att kunna möta nya behov som uppkommit i Sverige.

Genom Svenska Röda Korsets verksamheter möter organisationen ensamkommande barn och unga varje dag. En snabbt ökande utsatthet har uppmärksammat hos målgruppen där allt fler faller utanför samhällets skyddsnät och lever i Sverige utan tillgång till stabila boendelösningar och andra grundläggande humanitära behov. Mot bakgrund av detta är syftet med rapporten att undersöka den sociala situationen för de ungdomar som kommit till Sverige som ensamkommande asylsökande barn under de senaste åren. Rapporten fokuserar på målgruppens boendesituation, tillgång till grundläggande humanitära behov samt risken för psykisk ohälsa och exploatering som följd av utsatthet.

Svenska Röda Korsets undersökning visar bland annat att:

- Nya gymnasielagen har bidragit till en förbättrad situation för många av ungdomarna då de genom lagens införande fått möjlighet att stanna i Sverige för att slutföra sina studier. Samtidigt finns stor oro för att avsaknad av stabila boenden, för få utbildningsplatser och svårigheter

att snabbt komma i arbete efter avslutade studier innebär att många av ungdomarna löper risk att inte uppfylla lagkraven. De riskerar därmed att falla utanför samhällets skyddsnät, med ytterligare humanitära och samhällsliga konsekvenser som följd.

- Ungdomarnas möjligheter att få tillgång till stabila boenden och andra grundläggande humanitära behov är till stor del beroende av deras legala status samt vilken kommun de befinner sig i. På de platser där kommunerna genom samverkan med civilsamhället skapat lösningar har situationen för ungdomarna förbättrats avsevärt. Det finns flera goda exempel på lösningsfokuserade samverkanslösningar, vilket visar att det är möjligt att hitta fungerande vägar framåt.
- Boendesituationen för målgruppen är mycket svår. Rätt till boende saknas för alla de ungdomar som sökt uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen. Detta då varken myndigheter eller kommuner anser sig ha ansvar för att ordna boendeplatser till dem, oavsett om de beviljats uppehållstillstånd, befinner sig i tillståndsprocess eller fått avslag på sin ansökan. Många av dessa unga befinner sig i akut hemlöshet.
- Avsaknaden av grundläggande humanitära behov har lett till en utbredd psykisk ohälsa hos ensamkommande barn och unga i Sverige. Det finns också allvarlig problematik med exploatering av ungdomarna inom sexhandel, droghandel, kriminell verksamhet och som arbetskraft.

Allmänt

De ungdomar som ansökt om uppehållstillstånd i Sverige som ensamkommande barn har under de senaste åren drabbats hårt av de många förändringar som skett på migrationslagstiftningens område. Långa handläggningstider och åldersuppskrivningar har inneburit att tusentals unga fått sina ärenden prövade enligt de rutiner och hårdare krav som gäller för vuxna. Alla asylärenden från 2015 är fortfarande inte slutligt avgjorda och många av ungdomarna har befunnit sig i någon typ av migrationsrättslig process under mer än fyra års tid.

I samband med att ett ensamkommande barn blir, eller bedöms vara, 18 år övergår ansvaret för den unges boende från kommunen till Migrationsverket. Detta har inneburit att många behövt flytta från sina boenden och kommuner, ibland ett flertal gånger.

Rätten till boende och ekonomiskt bistånd är beroende av vilken legal status den unge har. Detta innebär att vissa haft sina behov tillgodosedda medan andra inte haft det. Många av ungdomarna saknar lagliga försörjningsmöjligheter då de inte har rätt att arbeta i Sverige och saknar rätt till bistånd. Kommunala skillnader har avgörande betydelse för ungdomarnas möjligheter att få tillgång till sina grundläggande humanitära behov.

Den nya gymnasielagen innebär en ny chans till uppehållstillstånd för många av de ungdomar som befunnit sig i Sverige under lång tid, den har också medfört att den sociala situationen till vissa delar förbättrats för dem som omfattas av lagen. Det finns emellertid en stor oro för att förutsättningarna på många orter saknas för att ungdomarna ska kunna uppfylla de krav som ställs upp i lagen. Det finns också ett stort antal ungdomar som inte omfattades av lagen.

Boendesituationen

Boendesituationen är svår för många av ungdomarna. Det gäller framförallt dem som är i tillståndsprövningsprocess eller som beviljats uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen och dem som fått avslag på sin ansökan och lever i papperslöshet. Utifrån antalet sökande för nya gymnasielagen gäller detta i vart fall 11 800 ungdomar, men det är antagligen fler då en del av dem som visste att de inte skulle omfattas av lagen valde att inte söka. Ingen instans anser sig ansvarig att ordna boendeplatser för dessa ungdomar.

"Jag saknar mat, boende och kläder. Det är extra svårt på vintern. De andra går i skolan och tänker på sin utbildning, jag tänker istället på var jag ska bo imorgon."¹

90,9 procent av de 33 lokala rödakorsföreningar som tillfrågats i en enkätundersökning har svarat att de möter ungdomar som saknar stabila boenden. I en undersökning bland ensamkommande unga har 19,1 procent svarat att de sovit

1 Intervju med ungdom, respondent 6.

utomhus natten innan de besvarade enkäten.² Liknande resultat har framkommit i en undersökning som genomförts i Malmö av Ensamkommandes Förbund och även av intervjuerna för denna rapport.

Problematiken har även lyfts av de kommunrepresentanter som medverkat i rapporten liksom i externa undersökningar som presenteras. Civilsamhället har gemensamt ordnat boendelösningar för en stor andel av dessa ungdomar, dessa lösningar sker på vissa orter i samverkan med kommunerna. Kommunernas samverkan har stor betydelse för att möjliggöra hållbara lösningar.

Psykisk ohälsa

Det är vanligt att ensamkommande barn och unga lider av psykisk ohälsa, bland annat depression, ångest, PTSD, stress och ensamhet. Det kan bland annat bero på händelser från hemlandet och från resan hit men också den utdragna asylprocessen och den svåra situationen här i Sverige. Alla utom en av ungdomarna som medverkat i rapporten har berättat att de haft problem med psykisk ohälsa under tiden i Sverige. De beskriver att situationen i Sverige påverkat dem mycket på grund av bland annat långa asylprocesser, tillfälliga uppehållstillstånd, osäkra boendesituationer, rasism, osäkra framtidsutsikter, dålig ekonomi liksom oro och saknad efter familj. Flera beskriver koncentrationssvårigheter i skolan med anledning av hög stress och osäkra levnadsförhållanden.

För de ungdomar som får en stabilare levnadssituation finns förutsättningar för ett med tid förbättrat psykiskt mående. Flera lokala rödakorsföreningar beskriver att de upplevt att de ungdomar som omfattats av nya gymnasielagen fått ett förbättrat psykiskt mående. De upplever också att de ungdomar som har stabila boenden mår betydligt bättre än dem som har osäkra boendesituationer.

Exploatering

Ensamkommande barn är särskilt utsatta för människohandel och exploatering i Sverige. Avsaknaden av grundläggande humanitära behov har lett till att många ungdomar utnyttjas inom sexhandel, droghandel, kriminalitet och som billig arbetskraft.

Resultatet av enkätundersökningen med 103 ensamkommande ungdomar i Stockholm visar att 38,5 procent av respondenterna har behövt göra saker mot sin vilja för att de behövt pengar eller boende. Mer än en femtedel av dessa har beskrivit att det de tvingats göra varit av sexuell karaktär. 72,7 procent av de 33 lokala rödakorsföreningar som tillfrågats har svarat att de möter ungdomar som mår psykiskt dåligt på grund av att de utsätts för exploatering i någon form.

Problematiken har även uppmärksamats av flera från varandra oberoende aktörer, både från civilsamhället och från statligt håll.

---

² Enkäten besvarades i samband med aktiviteter för unga i utsatthet och besvarades av 44,8 procent av deltagarna i undersökningen, respondenternas legala status framgår inte av enkätresultatet.

Rekommendationer

Med anledning av den svåra humanitära situation som framkommit av rapporten har Svenska Röda Korset tagit fram ett antal rekommendationer, både på nationell och lokal nivå.

Nationellt

- Tillsätt ett nationellt samordningsuppdrag för frågor som rör ensamkommande barn och unga i Sverige.
- Vidta nationella åtgärder för att minska hemlösheten, inklusive den svåra boendesituationen för ensamkommande barn och unga, i Sverige.
- Förtydliga kommunernas ansvar för att ordna boenden för ungdomar med uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen och säkerställ finansiering för detta.
- Säkerställ de praktiska förutsättningarna för att lagkraven i gymnasielagen ska kunna uppnås.
- Genomför en översyn av de konsekvenser som uppstått med anledning av ändringarna från 2016 i Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande med flera (LMA).
- Säkerställ förutsättningar för hållbarhet och långsiktighet i civilsamhällets insatser.

Lokalt

- Möjliggör för ensamkommande barn att stanna kvar i kommunen efter 18-årsdagen.
- Säkra boendeplatser för ungdomar som befinner sig i kommunen med uppehållstillstånd för studier.
- Säkerställ att särskilt hänsynstagande tas i beslutsfattande som rör barn och unga i kommunen och anpassas efter den unges situation och behov.
- Samverka med civilsamhället för att skapa bättre förutsättningar för målgruppen, bland annat genom att säkerställa att de har tillgång till grundläggande humanitära behov.

Civilsamhället

- Undersök behoven för målgruppen på lokal nivå.
- Säkra långsiktighet i pågående och nya verksamheter för ensamkommande barn och unga.
- Säkerställ kvalitet i insatser och verksamheter.
- Ta tillvara goda exempel för att hitta vägar framåt och lösningar som fungerar i den lokala kontexten.

Foto: Ali Shojai

1. Inledning

Röda Korsets främsta uppdrag är att förhindra och lindra mänskligt lidande var och när det än uppkommer, skydda liv och hälsa, säkerställa respekt för varje människas värde, arbeta för att förebygga sjukdom samt främja hälsa och social välfärd.³ Svenska Röda Korset har lokalföreningar runt om i hela Sverige där verksamheter av olika slag bedrivs i syfte att genomföra detta uppdrag. För att kunna förhindra och lindra mänskligt lidande måste organisationen vara dynamisk och snabbt kunna ställa om de verksamheter som bedrivs för att kunna möta befintliga samt nya uppkomna behov. Organisationen bygger på kraften hos alla de frivilliga som ställer upp med sin tid för att göra uppdragets genomförande möjligt.

Genom de lokala rödakorsföreningarna har organisationen verksamheter för ensamkommande barn och unga på för närvarande 116 orter runt om i Sverige, på flertalet av dessa orter bedrivs fler än en verksamhet. Totalt bedrivs 271 hälsofrämjande verksamheter riktade till målgruppen.⁴ Boendestödande insatser för ensamkommande barn och unga bedrivs av rödakorsföreningar på 37 olika orter i Sverige, dessa fördelar sig över samtliga av organisationens tio regioner.⁵ Utöver detta bedrivs även 18 verksamheter, kompisgrupper, av Röda Korsets Ungdomsförbund. Svenska Röda Korset har även sex behandlingscenter för krigsskadade och torterade och en vårdförmedling för papperslösa och andra migranter som riskerar att falla utanför samhällets skyddsnät. Verksamheterna möter olika behov hos

³ Svenska Röda Korset, Stadgar för föreningen Svenska Röda Korset, 2019.

⁴ Svenska Röda Korset, Svenska Röda Korsets lokala arbete med ensamkommande barn och unga, <https://rednet.redcross.se/Documents/Verksamheter/Kart/c3/a4ggningen%20til%20RedNet%20I.pdf>, 2019, sid 3 och 9.

⁵ Ibid sid 11.

deltagarna, det finns bland annat sociala verksamheter, boendestödjande insatser, efterforskning- och familjeåterförening, migrations- och socialrättslig rådgivning samt vård- och hälsoinsatser.

Genom verksamheterna möter Svenska Röda Korset varje dag ungdomar som kommit till Sverige och sökt asyl som ensamkommande barn. Under de senaste åren har Svenska Röda Korset behövt ställa om många av de verksamheter som bedrivs för att kunna möta nya behov som uppkommit och uppmärksammas runt om i landet. Med anledning av den stora utsatthet som många av de ensamkommande ungdomarna befinner sig i bedrivs idag verksamheter som i högre utsträckning än tidigare möter ungdomarnas mest grundläggande humanitära behov.

Den snabbt ökande utsattheten hos Svenska Röda Korsets målgrupper har även lett till en ändring i organisationens stadgar i syfte att öppna upp för möjligheten att i större utsträckning än tidigare ge materiellt bistånd. Även frågan om ekonomiskt bistånd ses över genom att möjligheter, risker och konsekvenser av att i framtiden kunna ge sådant bistånd utreds. Detta är tydliga resultat av att allt fler människor faller utanför samhällets skyddsnät och att allt fler lever i Sverige utan tillgång till stabila boendelösningar och andra grundläggande humanitära behov.

1.1 Syfte, metod och avgränsningar

Sedan 2015 har ett antal lagändringar skett i Sverige som på olika sätt påverkat dem som ansökt om asyl som ensamkommande barn och unga. Med anledning av de lagändringar som skett, avsaknad av konsekvensanalys av de genomförda ändringarna samt den stora utsatthet som Svenska Röda Korset möts av i kontakt med ensamkommande barn och unga finns ett behov av att utreda och beskriva den sociala situationen för dem som befinner sig i Sverige idag. Svenska Röda Korset upplever att det finns ett glapp mellan beslutsfattare och genomförande myndigheter som, i kombination med avsaknad av förståelse för den situation som ungdomarna befinner sig i, har lett till allvarliga humanitära och samhälleliga konsekvenser. Det är av stor vikt att dessa konsekvenser samt möjliga problemlösningar beskrivs för att kunna förhindra och lindra utsatthet.

Syftet med rapporten är att undersöka hur den sociala situationen i Sverige ser ut för de ungdomar som sökt skydd i Sverige som ensamkommande barn. Rapporten fokuserar på målgruppens boendesituation, tillgång till grundläggande humanitära behov samt risken för psykisk ohälsa och exploatering som en följd av utsatthet. Med grundläggande humanitära behov avses i rapporten tak över huvudet, mat, kläder och andra basala tillgångar som alla människor behöver för att överleva. Rapporten behandlar inte på något djupare plan asylrättsliga frågor, skolfrågor, vårdfrågor eller annat som ligger utanför det ovan beskrivna, även om dessa delar till viss del presenteras för att skapa sammanhang och bättre förståelse.

Målgruppen för rapporten är ensamkommande barn och unga. Majoriteten av de ungdomar som deltar i Svenska Röda Korsets verksamheter sökte asyl i Sverige under åren 2015 och 2016, detta innebär att de intervjuer och enkätresultat som presenteras främst genomförts med ungdomar som anlant till Sverige under denna tidsperiod. Ungdomarna kan delas in i fyra olika målgruppskategorier beroende på i vilket skede de befinner sig i asylprocess och utifrån deras legala status:

- De som fortfarande befinner sig i asyl- eller tillståndsprocess.
- De som beviljats permanenta eller tillfälliga uppehållstillstånd på grund av sin ursprungliga ansökan om skydd (asyl).

- De som beviljats uppehållsstånd för studier med stöd av gymnasielagen eller nya gymnasielagen.
- De som fått avslag på sin ansökan om uppehållsstånd och lever i Sverige som paperslösa.

Den **metod** som använts för att få fram underlaget till rapporten är huvudsakligen genomförande och sammanställning av intervjuer och enkätundersökningar. Sammantaget har 45 kvalitativa intervjuer genomförts. Respondenterna består av 20 volontärer som möter ensamkommande barn och unga i sina frivilliguppdrag, 8 tjänstepersoner som möter målgruppen inom sina professioner (så som vårdpersonal och psykologer) samt 11 ungdomar som själva sökt asyl i Sverige som ensamkommande barn. Intervjuer har även genomförts med 6 kommunala företrädare i syfte att identifiera utmaningar och möjliga problemlösningar ur en kommunal synvinkel, respondenterna från kommunerna arbetar med ensamkommande barn och unga främst inom social- och arbetsmarknadsförvaltningen.

Undersökningen baseras även på resultatet från enkätundersökningar. Den första enkätundersökningen är genomförd inom ramen för IOP⁶ Stockholm och genomfördes under maj 2019 då 103 ensamkommande barn och unga som deltog i verksamheter hos Stockholms Stadsmission, Barnrättsbyrån, Röda Korset och Rädda Barnen fick svara på frågor. Målgruppen för den enkäten var ensamkommande barn och unga som helt eller delvis står, eller riskerar att hamna, utanför samhällets insatser. Den andra enkätundersökningen är genomförd av Svenska Röda Korset och har besvarats av 32 lokala rödakorsföreningar samt av Röda Korsets Ungdomsförbund (i rapporten fortsatt beskrivet som de 33 lokala rödakorsföreningarna) som har verksamheter för ensamkommande barn och unga runt om i Sverige. Resultatet från enkätundersökningarna har sammanställts och analyserats som en del av utredningen. Hänvisningar finns i rapporten även till en enkätundersökning som genomförts i Malmö av Ensamkommandes Förbund och som besvarades av cirka 100 ungdomar.

1.2 Bakgrund

Under det stora flyktingmottagandet år 2015 sökte 35 369 ensamkommande barn asyl i Sverige. Under den perioden var Sverige ett av de länder som hade mest generös asyllagstiftning i Europa, med syfte att ge ett bra skydd till dem som av olika anledning riskerade att utsättas för skyddsgrundande behandling i sina hemländer eller som av andra humanitära skäl hade rätt till uppehållsstånd här.

Den 24 november 2015 meddelade regeringen att en tillfällig lag skulle träda i kraft som under tre år begränsade möjligheterna att beviljas asyl i Sverige.⁷ Lagen trädde i kraft den 20 juli 2016 och innebar bland annat att de som tidigare kunnat få uppehållsstånd som övrigt skyddsbehövande⁸ inte längre hade rätt till uppehållsstånd i Sverige, möjligheterna att få uppehållsstånd på grund av så kallade ömmande omständigheter liksom rätten till familjeåterförening begränsades kraftigt och de uppehållsstånd som beviljades skulle vara tillfälliga istället för permanenta.

⁶ Idéburet offentligt partnerskap

⁷ Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållsstånd i Sverige, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av_sfs-2016-752.

⁸ Med övrigt skyddsbehövande avses utlänning som befinner sig utanför det land som hen är medborgare i, därför att han eller hon

1. behöver skydd på grund av en yttre eller inre väpnad konflikt eller på grund av andra svåra motsättningar i hemlandet känner välgrundad fruktan att utsättas för allvarliga övergrepp, eller
2. inte kan återvända till sitt hemland på grund av en miljökatastrof.

De inskränkningar som gjordes i asylrätten syftade enligt regeringen till att skapa andrum i det svenska flyktingmottagandet för att Sverige skulle kunna förbättra kapaciteten i mottagandet.⁹

Den tillfälliga lagen har haft stor betydelse för de ensamkommande barn som sökte asyl runt år 2015 då lagen är gällande även för dem som kom innan lagen annonserades om de bedöms som vuxna vid tiden för beslut i deras asylärende. Lagen är även gällande för alla de barn som sökte asyl efter den 24 november 2015.

En annan av regeringens åtgärder för att reglera invandringen hösten 2015 var att besluta om att införa medicinska åldersbedömningar.¹⁰ Många av de ensamkommande ungdomarna har skrivits upp i ålder i samband med att de fått beslut i sina asylärenden, detta har fått stor betydelse för deras möjligheter att beviljas asyl i Sverige eftersom ungdomarna ska bedömas enligt den tillfälliga lagen om de anses ha fyllt 18 år vid tiden för beslutet.

Förutom ålderssuppskrivningarna så har även långa handläggningstider, som många gånger överstigit flera år, inneburit att många av ungdomarna fått sina ärenden prövade som vuxna. Därmed baseras besluten på den tillfälliga lagen och inte på Utlänningslagen¹¹, oavsett vilken lag som var gällande då den unge anlände till Sverige. Migrationsverkets beslut om att under år 2016 prioritera ärenden från Syrien innebar också att många ungdomar med ursprung från andra länder tog lång tid, varvid fler sannolikt hann bli myndiga även av den orsaken.¹²

År 2017 antogs en lagändring som innebar att de ungdomar som beviljats uppehållstillstånd skulle kunna få ett längre tillstånd än vad som annars gällde enligt tillfälliga lagen, detta för att ge dem chansen att slutföra sina gymnasiestudier. Lagändringen innebar inte någon rätt till uppehållstillstånd för dem som fått avslag på sin asylansökan och berörde relativt få ungdomar.

Under 2018 märktes de humanitära konsekvenserna av den åtstramade migrationspolitiken av allt tydligare¹³ och civilsamhället mötte allt fler unga människor som saknade uppehållstillstånd men som inte vågade återvända till sina hemländer. Utsattheten ökade och många saknade en trygg tillvaro. I juli 2018 trädde den så kallade nya gymnasielagen i kraft. Syftet med lagen var att ge en ny chans till uppehållstillstånd för de ungdomar som drabbats hårt av långa handläggningstider och förändrad lagstiftning med förhoppningen om att de skulle få en förbättrad situation.

Den 18 juni 2019 beslutades att den tillfälliga lagen skulle förlängas i ytterligare två år. I samband med förlängningen ändrades lagen på så sätt att alternativt skyddsbehövande fick samma rätt till familjeåterförening som flyktingar. Det infördes också en bestämmelse om permanent uppehållstillstånd för vissa statslösa personer som fötts i Sverige.

---

9 Regeringen, Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande, <https://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/>.

10 Regeringen, Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande, 2015, <https://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/>.

11 Utlänningslag (2005:716).

12 Sydsvenskan, Ensamkommande får vänta längre, 2017-06-19, <https://www.sydsvenskan.se/2017-06-19/ensamkommande-far-vanta-langre/>.

13 Svenska Röda Korset, Humanitära konsekvenser av den tillfälliga utlänningslagen, 2018, <https://www.rodakorset.se/globalassets/rodakorset.se/dokument/lom-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/konsekvenser-av-den-nya-lagen-181206.pdf>.

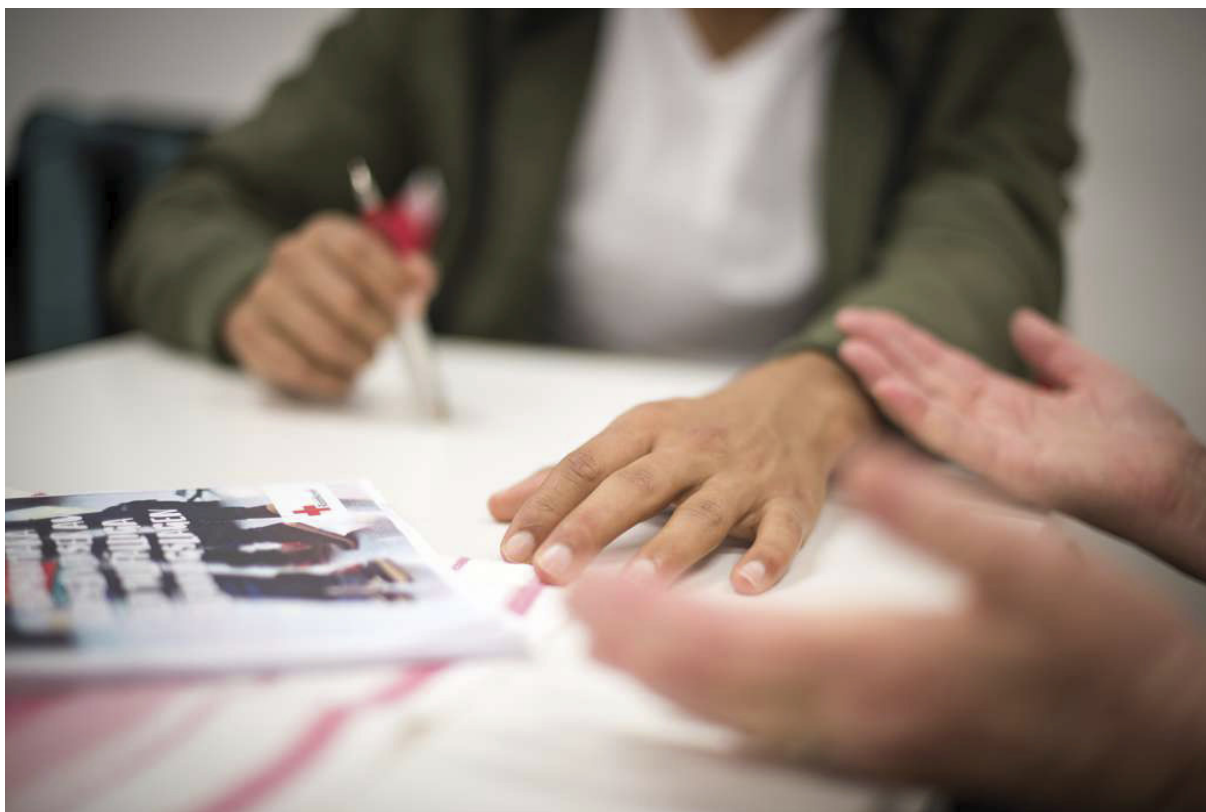

Foto: Marie Sparréus

2. Det svenska asyl- och mottagningssystemet

2.1 Asylansökan

Samtliga ungdomar i målgruppen har initialt ansökt om asyl i Sverige. De grundläggande bestämmelserna kring det svenska asylsystemet finns i Utlänningslagen, där beskrivs på vilka grunder uppehållstillstånd skall beviljas och hur asylprocessen ska gå till. Den tillfälliga lagen har företrädare framför Utlänningslagen och ska därför i tillämpliga delar tillämpas istället för Utlänningslagen.

Totalt 59 377 ensamkommande barn har sökt asyl i Sverige under perioden 2010–2018. Under samma period har 38 154 ärenden med ensamkommande barn avgjorts av Migrationsverket.¹⁴ Av de avgjorda ärendena har 26 649 beviljats uppehållstillstånd.¹⁵ Migrationsdomstolarna har under samma period haft en ändringsfrekvens på mellan 7 procent och 17 procent.¹⁶ Notera att de som ansökt om asyl som ensamkommande barn men därefter blivit, eller bedömts som, myndiga inte omfattas av beräkningen.

Enligt dessa siffror hade vid slutet av 2018 således 21 223 av de barn som ansökt om asyl i Sverige inte fått sitt ärende prövat som ett ärende för ensamkommande barn.

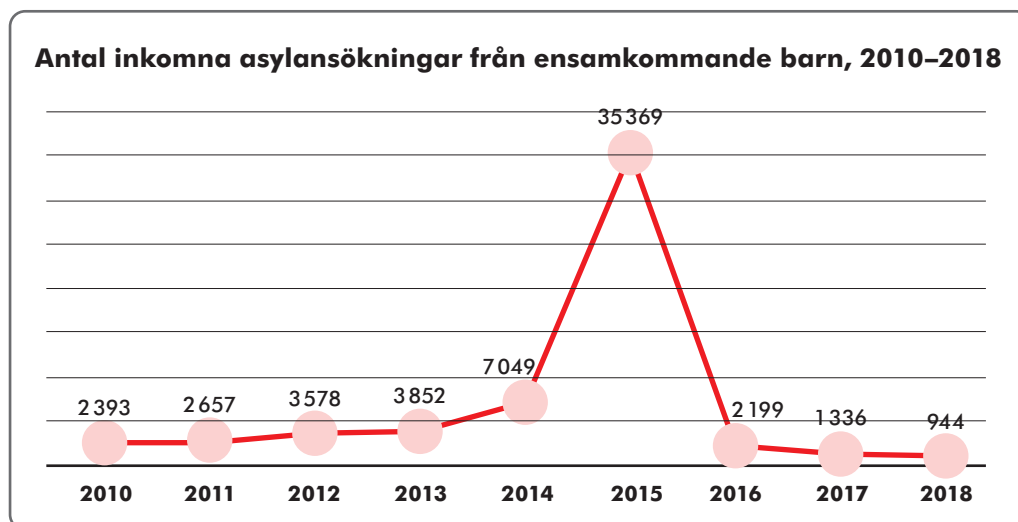
14 428 ärenden för ensamkommande barn har därefter avgjorts under januari – augusti 2019.

15 Bifallsandelen i ärendena har legat mellan 65 procent och 88 procent med lägst bifallsandel under år 2018. Migrationsverket, Statistik, Avgjorda asylärenden 2018, https://www.migrationsverket.se/download/18.4cb46070161462db11317611546509753459/Avgjorda_asyl%C3%A4renden_2018_-_Asylum_decisions_2018.pdf, samt Delmi, Ensamkommande barns och ungas väg in i det svenska samhället, file:///C:/Users/libel/Downloads/Delmi%20Rapport%202018_3%20web.pdf, 2018, sid 12.

16 Uppgifter från Migrationsverket.

Detta kan bero på flera olika orsaker, exempelvis att barnet hunnit fylla 18 år innan beslut i ärendet tagits, att barnet fortfarande befinner sig i asylprocess, att barnet återförenats med en vårdnadshavare och därmed inte längre anses vara ensamkommande, att barnet avlidit eller att barnet försvunnit eller avvikit.

År 2015 var det år som flest ensamkommande barn ansökte om skydd i Sverige. Av de 35 369 barn som sökte asyl det året var endast 2 847 flickor. Antalet asylsökande ensamkommande barn har under övriga år legat på en någorlunda jämn nivå. År 2018 sjönk antalet avsevärt och hamnade på en nivå som klart underskrider antalet asylsökande ensamkommande barn år 2010.

Antal ensamkommande barn som sökt asyl i Sverige under perioden 2010–2019.¹⁷

2.2 Asylmottagandet

Migrationsverket har det övergripande ansvaret för mottagandet av ensamkommande barn i Sverige. Det är dock kommunerna som ansvarar för det praktiska mottagandet, det vill säga ansvaret för att utreda och tillgodose barnets behov av boende, stöd och skydd inom ramen för socialtjänstens område. Inledningsvis ligger ansvaret för barnet på den kommun där barnet först ger sig tillkänna för en svensk myndighet, den så kallade ankomstkommunen. Migrationsverket tar sedan beslut om vilken kommun som ska ha det långvariga ansvaret för ett asylsökande ensamkommande barn, den så kallade anvisningskommunen.¹⁸ Landstinget ansvarar för barnets behov av hälso- och sjukvårdsinsatser.

När ett ensamkommande barn ansöker om asyl i Sverige ska en god man förordnas som företrädare barnet i vårdnadshavares och förmyndares ställe. Den gode mannen har rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter.¹⁹ Det ska även förordnas ett offentligt biträde som ska bistå barnet med hens asylansökan.²⁰

¹⁷ Migrationsverket, Statistik, Asyl, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>.

¹⁸ 3 § LMA-lagen.

¹⁹ 2 § Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

²⁰ 18 kap 1 § Utlänningslag (2005:716), Utlänningslagen.

Om ett barn fyller 18 år under asylprocessen, eller om Migrationsverket skriver upp barnet i ålder så att hen bedöms vara myndig, anses ungdomen inte längre vara ensamkommande barn. Istället anses hen vara vuxen, vilket får ett antal konkreta konsekvenser. I samband med att barnet blir myndig så upphör den gode mannens förordnande. Det innebär också att ansvaret för ungdomens mottagande och boende övergår från kommunen till Migrationsverket.

Migrationsverket erbjuder i samband med detta ungdomen boende på ett av myndighetens boenden istället för det boende som tidigare ska ha anordnats av kommunen. Kommunen har dock en möjlighet att låta placering i tidigare boende fortgå för det fall socialtjänsten bedömer att den unge även efter fyllda 18 år har behov av vård i form av placering.²¹ Den placering som annars erbjuds av Migrationsverket kan ligga var som helst inom Sverige, vilket många gånger leder till att den unge behöver flytta från den kommun hen tidigare varit bosatt i. Den unge kan, istället för att bosätta sig i Migrationsverkets förläggning, ordna ett eget boende.

I LMA²² finns regler om bistånd och sysselsättning för asylsökande. Med bistånd avses i lagen logi, bostadsersättning, dagersättning och särskilt bidrag. Tidigare upphörde rätten till bistånd då en person fick uppehållstillstånd eller lämnade landet. I och med en lagändring som trädde i kraft 2016 begränsades lagen på så sätt att rätten till boende och övrigt bistånd upphör för vuxna, som inte har vårdnadsansvar och bor tillsammans med ett barn under 18 år, när ett beslut om avvisning eller utvisning vinner laga kraft (det vill säga då beslutet inte längre går att överklaga) om det inte är uppenbart oskäligt. Lagändringen påverkar därmed de ensamkommande ungdomar som anses vara 18 år och som får avslag på sin ansökan om asyl och/eller tillstånd.

Rätten till bidrag enligt LMA gäller för asylsökande. De ungdomar som ansökt om uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen anses emellertid inte vara asylsökande utan är istället tillståndssökande. Detta beror på att de ansökt om tillstånd att vistas i Sverige för att genomföra sina studier och inte längre bedöms söka skydd. Dessa ungdomar har alltså först sökt asyl (skydd) och fått avslag på denna ansökan, och därefter ansökt om uppehållstillstånd för studier med stöd av gymnasielagen. De personer som är tillståndssökande enligt gymnasielagen omfattas därför inte av LMA och saknar rätt till bistånd. Eftersom de ungdomar som omfattas av nya gymnasielagen är myndiga, då det är ett krav för att omfattas av bestämmelserna, har inte heller kommunerna någon skyldighet att ge bistånd.

När uppehållstillstånd beviljas får ungdomen rätt att ansöka om bistånd från kommunen på samma sätt som andra kommunmedborgare. Detta ger ingen automatisk rätt till bidrag utan innebär att kommunen gör en individuell bedömning i det enskilda fallet. Det innebär normalt inte heller att kommunen erbjuder något boende. De som beviljats uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen omfattas inte heller av bostättningslagen. Bostättningslagen är den lag som fastställer vilka personer en kommun är skyldig att efter anvisning ta emot för bostättning.

---

21 Det ska då handla om behov av vård med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) eller Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Källa: Migrationsverket, Socialstyrelsen, Länsstyrelserna, Inspektionen för vård och omsorg, Sveriges Kommuner och Landsting, Skolverket, Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och unga, 2017, sid 7.

22 Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande med flera.

Det finns också en möjlighet att ansöka om nödbistånd från kommunen, även om uppehållstillstånd saknas.²³ För de ungdomar som fått avslag på sin asylansökan, och som inte omfattas av nya gymnasielagen, finns i övrigt ingen rätt till bistånd och det finns inte heller någon myndighet med ansvar för denna grupp.

UTAN UPPEHÅLLSTILLSTÅND

Legal status	Rätt till logi	Rätt till ekonomiskt bistånd (ej nödbistånd)	Ansvarig aktör	Lagstöd
I asylprocess	Ja	Ja	Migrationsverket	LMA
Inhiberat (tillfälligt stoppat) utvisningsbeslut	Nej	Ja	Migrationsverket	LMA
Tillståndssökande	Nej	Nej	Ingen	Saknas
Lagakraftvunnet utvisningsbeslut	Nej	Nej	Ingen	Saknas

MED UPPEHÅLLSTILLSTÅND

Legal status	Rätt till logi	Rätt till ekonomiskt bistånd (ej nödbistånd)	Ansvarig aktör	Lagstöd
Upphållstillstånd skyddsbehov	Ja	Ja	Kommunen	Socialtjänstlagen
Upphållstillstånd Nya Gymnasielagen	Nej	Ja	Centrala Studiestödsnämnden eller kommunen	Studiestödslag eller Socialtjänstlagen

2.2.1 Nödbistånd

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att alla som vistas i kommunen får den hjälp och det stöd de behöver.²⁴ Kommunens yttersta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän, men kommunen har skyldighet att tillfälligt bistå den enskilde med insatser i väntan på att ansvarig huvudman ger behövliga insatser.

I socialtjänstlagens finns reglerna för rätten till bistånd från socialtjänsten.²⁵ I första paragrafen beskrivs vilka som omfattas av denna rätt. I de fall som beskrivs i tabellen ovan där kommunen står som ansvarig för logi och ekonomiskt bistånd är det således med stöd av 4 kap 1 § som bistånd ska beviljas.

Som nämnts ovan kan en kommun emellertid ge bistånd även i de fall då rätt till bistånd inte finns enligt första paragrafen om det finns skäl för det.²⁶ Sådant bistånd kallas för nödbistånd och är frivilligt för kommunerna att bestämma om. Bestämmelsen möjliggör för kommunen att ge bistånd även om annan huvudman är ansvarig för stödinsatser, så som Migrationsverket.²⁷ Eftersom bestämmelsen

23 4 kap 2 § Socialtjänstlagen.

24 2 kap 2 § Socialtjänstlagen.

25 4 kap Socialtjänstlagen.

26 4 kap 2 § i socialtjänstlagen.

27 SKR, Förutsättningar för ensamkommande över 18 år att bo kvar i kommunen, <https://skr.se/ekonomijuridikstatistik/juridik/halsoochsjukvardskolasocialtjanst/socialrattlssochassistansersattning/socialrattlforutsattningarforensamkommandeover18arattbokvarikommunen.13312.html>, 2018.

ger kommunen en befogenhet, men ingen skyldighet, att ge bistånd bör det enligt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) finnas ett politiskt ställningstagande i fråga om när sådant bistånd ska utges och principerna för fördelning.²⁸

Bestämmelsen om nödbistånd öppnar upp en möjlighet för kommunerna att ge nödbistånd till ensamkommande unga som befinner sig i svår utsatthet. Kommunerna kan genom ett politiskt principbeslut bestämma att ensamkommande ungdomar ska anses vara en särskilt utsatt grupp i kommunen. Ett sådant principbeslut skulle innebära att socialtjänsten därefter, i de enskilda ärendena, lättare kan besluta om nödbistånd för personer som ingår i kategorin ensamkommande unga. Nödbistånd kan beviljas även för papperslösa.

2.3 Handläggningstider och åldersuppskrivningar

Av de ensamkommande barn som ansökte om asyl under år 2015 var ungefär hälften i åldern 16–17 år.²⁹ Den genomsnittliga handläggningstiden i första instans det året var cirka 12 månader. Under 2016 var handläggningstiden i genomsnitt cirka 19 månader. Därefter tillkom för många handläggningstiderna i migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen. De långa handläggningstiderna innebar att många av barnen under handläggningstiden hann bli myndiga. I juni 2019 kritiserades migrationsdomstolarnas handläggningstider av Justitieombudsmannen som uttalade att handläggningstiderna, som då var 17–21 månader, var betydligt längre än vad som var rimligt och acceptabelt.³⁰

Förutom den omständigheten att många av ungdomarna hunnit fylla arton år under handläggningstiden så har många även fått beslut från Migrationsverket om att deras uppgivna ålder skrivs upp. År 2017 infördes bestämmelserna om åldersbedömning av ensamkommande barn.³¹ Av bestämmelserna framgår att Migrationsverket ska göra en åldersbedömning så snart som möjligt i ärenden där sökanden uppger sig vara ett ensamkommande barn om det finns skäl att ifrågasätta att sökanden är under arton år. Verket ska därefter fatta ett tillfälligt beslut om sökandens ålder. Om det anses uppenbart att sökanden är över arton år krävs inte någon åldersbedömning. Ett slutligt ställningstagande till sökandens ålder ska göras i samband med det slutliga beslutet i asylärendet. Innan Migrationsverket fattar ett sådant tillfälligt beslut som innebär att sökande är arton år eller äldre ska sökanden ges tillfälle att genomgå en medicinsk åldersbedömning.

En person som söker asyl i Sverige är själv skyldig att styrka sin identitet, en del av detta är att bevisa sin uppgivna ålder.³² För att styrka sin ålder ska sökanden i första hand lämna in skriftlig bevisning, främst i form av identifikationshandlingar, och muntliga uppgifter används som ett komplement till de skriftliga uppgifterna.³³ Det finns flera svårigheter kopplade till möjligheten att bevisa sin ålder. Exempel på detta är att det i vissa länder saknas passhandlingar och att det i andra länder är ovanligt att äga sådana handlingar. Vissa identifikationshandlingar har också av svenska myndigheter ofta ansetts sakna tillräcklig säkerhet för att kunna bevisa en sökandes identitet.

28 Ibid.

29 17 568 av 35 369.

30 Justitieombudsmannen, 20190605, Dnr 134-2019, <http://www.jo.se/PageFiles/13368/134-2019.pdf>.

31 13 kap 17–18 §§ Utlänningslagen samt Regeringens betänkande Åldersbedömning tidigare i asylprocessen, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagratsremiss/2017/02/aldersbedomning-tidigare-i-asylprocessen/>, 2017.

32 Migrationsverket, Rättsligt ställningstagande 2018-06-01 angående åldersbedömning (SR 20/2018), <file:///C:/Users/libel/Downloads/180604101.pdf>.

33 MIG 2014:1.

I Migrationsverkets rättsliga ställningstagande om åldersbedömningar skriver myndigheten att de alltid ska göra en åldersbedömning i ärenden där ett ensamkommande asylsökande barn uppger att han eller hon är under arton år och något av undantagen (uppenbart att sökanden är över eller under arton år) inte är tillämpliga. Av ställningstagandet framgår även att konsekvensen av ett nekat samtycke till medicinsk åldersbedömning, utan godtagbar anledning, kan bli att den sökande bedöms vara arton år eller äldre. Migrationsverkets bedömning i åldersfrågan är inte bindande för andra myndigheter, även om beslutet om ålder i många fall i praktiken blir vägledande även för dessa.³⁴

Metoden för åldersbedömningar har blivit starkt kritiserade från olika håll, bland annat av läkare, advokater, forskare och statistiker.³⁵ Trots detta genomfördes 9 617 medicinska åldersbedömningar av Rättsmedicinalverket år 2017, motsvarande siffrorna för år 2018 är 1 252 och således betydligt lägre.³⁶ Totalt 12 550 ungdomar har skrivits upp i ålder av Migrationsverket under perioden januari 2016 – augusti 2019.³⁷

Med anledning av att tillförlitligheten i åldersbedömningarna varit allvarligt ifrågasatta av flertalet från varandra fristående professionella aktörer finns en risk för att ett stort antal barn fått sina asylärenden prövade enligt de regler som gäller för vuxna. Med anledning av de kraftigt begränsade möjligheterna att beviljas uppehållstillstånd i Sverige som följer av den tillfälliga lagen, liksom av att de skyddsregler som följer av barnkonventionen och principen om barnets bästa inte tillämpats, kan detta ha lett till allvarliga humanitära konsekvenser för de drabbade individerna. Det finns också anledning att ifrågasätta huruvida principen om tvivelmålets fördel, som innebär att beslut vid tvivel ska tas till den sökandens fördel, har tillämpats på ett korrekt sätt vid beslut om åldersuppskrivningar av ensamkommande barn.

År	Antal åldersuppskrivningar
2016	3 336
2017	7 155
2018	1 894
2019 (januari – augusti)	165
Totalt	12 550

2.4 Ensamkommande flickor

Ungefär åtta procent av de ensamkommande barn som sökte skydd i Sverige 2015 var flickor.³⁸ Andelen flickor varierar mellan olika år och den totala andelen flickor har oftast legat högre än vad det gjorde 2015, statistiken visar dock att det även genom åren varit fler pojkar än flickor som sökt asyl i Sverige.³⁹ 437 flickor ansökte om uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen, i augusti 2019 hade 118 beviljats uppehållstillstånd för studier. De lokala rödakorsföreningarna som har verksamheter för målgruppen möter generellt sett ganska få flickor, även om det varierar mellan olika orter. Ett fåtal av föreningarna har separata kill- och tjejgrupper.⁴⁰

34 Prop. 2016/17:121 s. 13.

35 Se exempelvis Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, Sammanställning av kritiken mot medicinska åldersbedömningar år 2017 och framåt.

36 Rättsmedicinalverket, Statistik, <https://www.rmv.se/om-oss/forskning/aktuell-statistik/>, hemsida uppdaterad 2019-03-11. Information hämtad 2019-08-30.

37 Statistikuppgifter erhållna från Migrationsverkets statistikavdelning.

38 2 847 av 35 369.

39 Fores, Wadensjö Eskil, Celikaksoy Aycan, Ensamkommande flickor på väg in i samhället (Fores), sid 9.

40 Svenska Röda Korset, *Enkätundersökning lokala rödakorsföreningar*.

Socialstyrelsen har genomfört en undersökning då 51 olika kommuner fick frågor kring mottagandet av ensamkommande barn. Resultatet visade att det bland de svarande endast fanns ett fåtal flickor per kommun. Flera av flickorna uppgavs vara gifta och hade barn vilket försvårade kommunernas placeringsmöjligheter. 39 procent av de svarande ansvarade för sammanlagt 41 flickor som berättat att de är gifta. Ensamkommande flickor med egna barn behöver enligt undersökningen särskilt stöd från socialtjänsten och landstinget och kommunerna påpekade en risk för att integrationen in i samhället tar längre tid då de unga mödrarna avbryter sin skolgång och kan ha svårt att komma tillbaka till studier efter föräldraledigheten.⁴¹

Enligt en undersökning från 2019 saknar flickor/kvinnor som kommit till Sverige som ensamkommande barn sysselsättning i högre grad än flickor/kvinnor som kommit till Sverige tillsammans med sina föräldrar. Sysselsättningsgraden jämfört med svenskfödda kvinnor är ännu större. Män är statistiskt sett oftare i sysselsättning än kvinnor, skillnaden är dock än större bland dem som kommit som ensamkommande barn.⁴²

Foto: Anders Andersson

41 Socialstyrelsen, *Slutredovisning av uppdraget med anledning av det ökade mottagandet av ensamkommande barn m.m.*, S2016/00235/FST, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-6-15.pdf>, sid 6.

42 Fores, sid 20.

Flera av de lokala rödakorskretsarna beskriver att det är svårt att bedöma hur situationen ser ut för flickorna eftersom de inte möter dem i samma utsträckning som pojkarna. Ungdomarna som medverkat i intervjuer för rapporten har beskrivit situationen på olika sätt. Vissa har uttryckt att flickornas situation är svårare än pojkarnas eftersom de befinner sig i en mycket utsatt risksituation. Andra har beskrivit att flickorna har en bättre situation än pojkarna eftersom många beviljas uppehållstillstånd och då de lättare får familjehemsplaceringar.

2.5 Vägen mot uppehållstillstånd

Vägen mot uppehållstillstånd har för många ungdomar varit omständlig. Alla har ursprungligen ansökt om asyl i egenskap av ensamkommande barn men turerna har därefter varit många och ungdomarna har många gånger hoppat mellan de olika målgruppskategorierna under olika perioder under sin tid i Sverige.

Sammanställning av statistiska uppgifter om ensamkommande barn och unga:

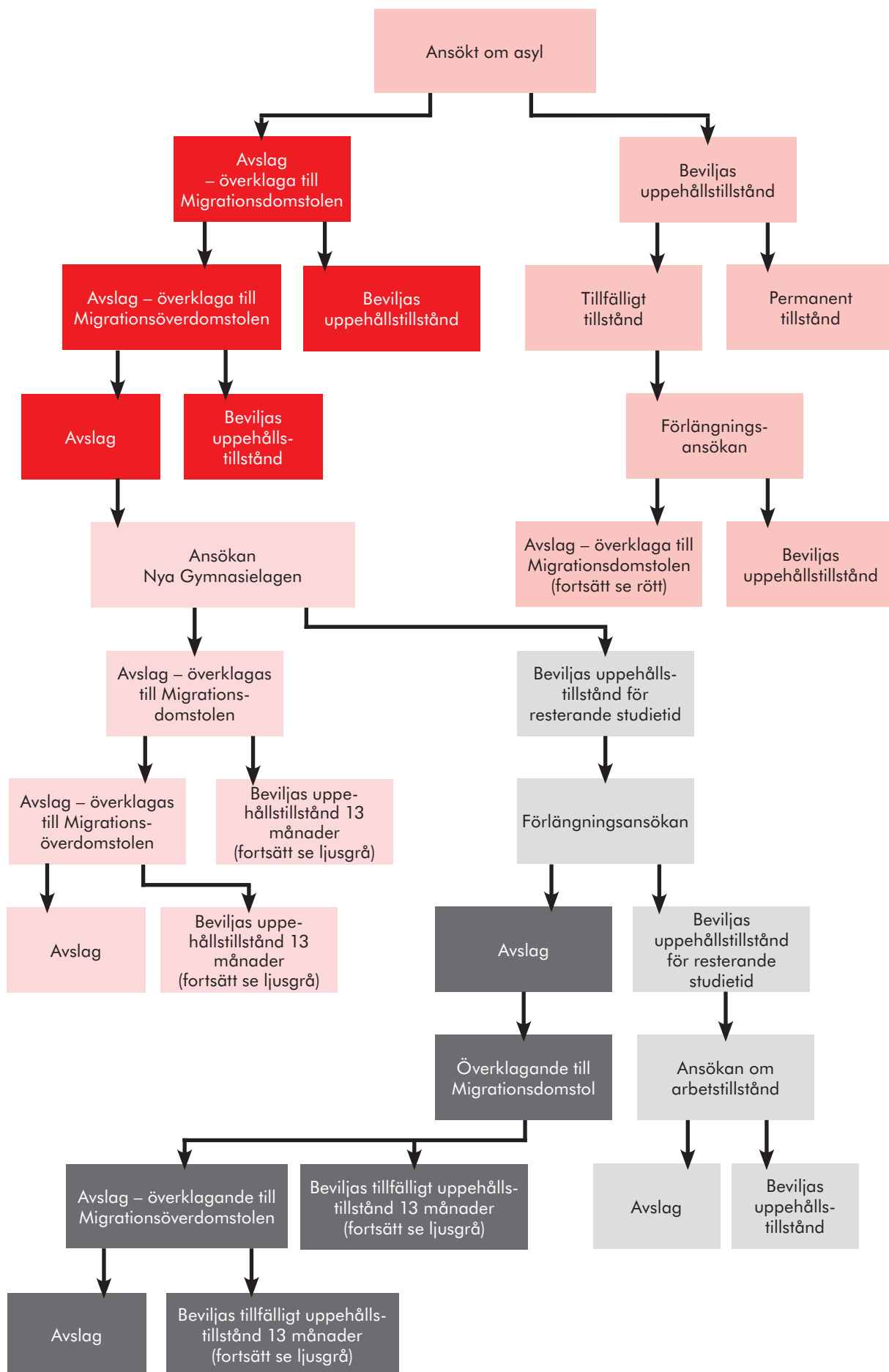
Totalt antal asylansökningar 2010-2018	59 377
Beviljanden i första instans	26 649
Beslut om avvisning/utvisning/övriga i första instans	11 505
Åldersuppskrivna	12 550
Uppehållstillstånd nya gymnasielagen	7 303
Avslag nya gymnasielagen	3 074
Tillståndsprocess nya gymnasielagen (efter augusti 2019)	1 289

I figuren på nästa sida beskrivs vägen genom asylprövningssystemet, inklusive nya gymnasielagen.⁴³ Varje steg i processen innebär att den unge, i vissa fall genom juridiska ombud och i vissa fall utan, måste styrka att hen uppfyller kriterierna för det steget. Detta innebär många gånger svårigheter. Det kan bland annat vara svårt att styrka sin ålder vid avsaknad av godtagbara identifikationshandlingar liksom det många gånger är svårt att styrka händelser som ligger till grund för en ansökan om skydd. Det finns ibland också rent praktiska svårigheter, som exempelvis att få tillgång till identifikationshandlingar, att beviljas plats på en utbildning som omfattas av lagkriterierna för gymnasielagen, att få ett arbete som uppfyller kraven för arbetstillstånd och så vidare.

Utöver vad som framgår av figuren på nästa sida är det också vissa av ungdomarna som utöver de beskrivna processerna även genomgått en process för verkställighetshinder. Verkställighetshinder kan ansökas om ny information framkommer som innebär att verkställighet inte kan genomföras trots att det finns ett beslut om avvisning eller utvisning.⁴⁴

43 Nya gymnasielagen räknas inte som en del av asylprövningen utan är en tillståndsprocess, mer om detta i efterföljande kapitel.

44 Utlänningslagen 12 kap.

Röda Korsets Ungdomsförbund

Svenska Röda Korsets Ungdomsförbund, RKUF, möter ensamkommande barn och unga i verksamheter runt om i landet. De bedriver 18 verksamheter (kompisgrupper) som är särskilt riktade till barn och unga som befunnit sig i asylprocess, många av deltagarna är ensamkommande. Verksamheterna syftar till att skapa sociala mötesplatser där barn och unga kan känna samhörighet, trygghet och gemenskap.

RKUF upplever att alla ensamkommande barn och unga befinner sig i en utsatt situation, inom gruppen finns dock vissa specifika grupper som är särskilt utsatta så som exempelvis papperslösa och hbtq-personer. En stor utmaning är att många inom grupper visar tecken på psykisk ohälsa och en känsla av utanförskap. Det är också många som drabbats negativt av de flertaliga lagändringarna som skett i Sverige under de senaste åren. RKUF upplever att många ungdomar faller mellan stolarna.

"I somras pratade jag med deltagare i våra verksamheter om deras situation. Den röda tråden i alla samtal var längtan efter att känna sig accepterad i samhället och sedd. Det krävs förbättrade förhållanden i samhället och i lagstiftningen, och kommunerna måste anpassa efter de behov som finns. Där finns ett glapp och vi ser att känslan av acceptans, trygghet och stabilitet saknas hos många."

Den psykiska ohälsan är utbredd, framförallt hos de ungdomar som fyllt 18 år. Grundorsaken till den psykiska ohälsan är ofta brist på trygghet och en instabil boendesituation. Det finns ungdomar som inte har något boende alls och som inte får den hjälp de behöver. Detta resulterar i en ökad psykisk ohälsa.

RKUF möter en målgrupp som uttrycker en hjälplöshet över sin situation. Volontärerna upplever en återkommande känsla av maktlöshet inför den stora utsatthet de möter då barn och unga inte får sina basala behov tillgodosedda så som mat och boende.

"Om dessa ungdomar inte fångas upp riskerar de att hamna i en situation där de faller utanför samhället och hamnar i situationer där det är större chans att de exploateras eller där utsattheten ökar."

Det finns enligt RKUF en utbredd besvikelse över kommunernas hantering av situationen och många ungdomar har påverkats negativt av att de bollats runt mellan olika kommuner och olika boenden. RKUF lyfter att det inte finns några hinder för kommunerna att stödja den här gruppen med stöd av socialtjänstlagen, oavsett legal status för ungdomarna. Tyvärr upplever de dock att kommunerna ofta väljer att tolka lagen i motsatt riktning, vilket leder till att det för hela målgruppen är oerhört svårt att få stöd från kommunerna. Svårast är det för dem som saknar uppehållstillstånd, men även många av dem som beviljats uppehållstillstånd lever i bostadslöshet och tvingas flytta runt.

Foto: Joi Grinde/Röda Korset

3. Med uppehållstillstånd för studier

I juni 2017 infördes kompletterande bestämmelser i den tillfälliga lagen om rätt till förlängt uppehållstillstånd i vissa fall för att kunna fullfölja sina gymnasiestudier, den så kallade gymnasielagen.⁴⁵ Syftet med dessa bestämmelser var att främja integrationen av unga nyanlända och uppmuntra dem att slutföra sina gymnasiestudier för att därefter kunna komma i arbete. Lagändringen innebar att en person som beviljats uppehållstillstånd av skyddsskäl eller på grund av humanitära skäl kunde få ett längre tillstånd än vad som annars föreskrevs i den tillfälliga utlänningslagen, bestämmelserna medförde inte någon ny grund för uppehållstillstånd. Det var endast ett begränsat antal ungdomar som omfattades av bestämmelserna.

När den tillfälliga lagen först infördes var en av utgångspunkterna att regelverket inte skulle ändras för barn och barnfamiljer som hade kommit till Sverige innan lagändringarna presenterats den 24 november 2015. Som beskrivits ovan innebar emellertid de långa handläggningstiderna hos Migrationsverket att många av dem som kom till Sverige som ensamkommande barn innan den 24 november 2015 hann bli vuxna innan Migrationsverket fattade beslut i deras asylärende. Därmed försämrades deras möjligheter att beviljas uppehållstillstånd i Sverige. I juli 2018 trädde ytterligare en lagändring i kraft i form av den så kallade nya gymnasielagen. Lagen

⁴⁵ Lag om ändring i lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, SFS (2017:352), <http://lrkrattsdb.gov.se/SFSdoc/17170352.PDF>.

infördes i syfte att skapa en ny chans till uppehållstillstånd för studier på gymnasial nivå för dessa ensamkommande unga i syfte att förbättra deras situation.⁴⁶

Denna nya möjlighet gällde under följande förutsättningar:

- Utlänningens första ansökan om uppehållstillstånd ska ha registrerats hos Migrationsverket den 24 november 2015 eller tidigare.
- Utlänningen ska ha anvisats en kommun som ska ordna boendet. Det innebär att den som uppgett sig vara ett ensamkommande barn men som bedömts som uppenbart vuxen vid asylansökan som huvudregel inte omfattas av förslaget.
- Beslutet om utvisning ska ha fattats 15 månader eller senare från registreringsdatumet men tidigast den 20 juli 2016.
- Beslutet om utvisning ska ha fattats när utlänningen är 18 år eller äldre.
- Utlänningen ska befinna sig i Sverige när ansökan om uppehållstillstånd för studier på gymnasial nivå görs.
- Utlänningen ska studera eller ha för avsikt att studera i gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan, på heltid på en annan motsvarande utbildning eller på heltid på en sammanhållen yrkesutbildning inom Komvux eller särsvux.
- Utlänningen ska också genomgå en vandels- och säkerhetsprövning.

Förutsättningarna ovan innebär emellertid bland annat att de ungdomar som ansökt om asyl efter den 24 november 2015, eller som fått beslut från Migrationsverket inom 15 månader från det datum då asylansökan registrerats, inte omfattas av den nya gymnasielagen.

Ett uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen är ett tillfälligt tillstånd. Vid det första beslutet beviljas ett tillstånd för 13 månader. Efter dessa 13 månader beviljas, om kraven på studier anses uppfyllt, ett nytt tillfälligt uppehållstillstånd som omfattar tiden för att göra klart sina gymnasiestudier samt ytterligare sex månader. Under dessa sex månader behöver ungdomen hitta ett arbete och ansöka om arbetstillstånd för arbete i Sverige för att få möjlighet att stanna i landet.

STATISTIK FÖR NYA GYMNASIELAGEN, augusti 2019	Antal	%
Ansökningar	11 800	100
varav pojkar	11 363	96
varav flickor	437	4
Bifall	7 303	62
Avslag	3 074	26
Ej avgjorda	1 289	11
Övriga	134	1

Av statistiken ovan framgår således att över 7 300 unga människor fått en ny chans till uppehållstillstånd i Sverige på grund av införandet av nya gymnasielagen. Statistiken visar emellertid också att det finns 3 074 personer som under det senaste året fortfarande befunnit sig i Sverige och som nu fått avslag både på sin asylansökan och sin ansökan om uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen. Utöver dessa finns också ett osäkert antal ungdomar som befinner sig i Sverige och som har ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut men som av olika anledningar inte ansökt om uppehållstillstånd för nya gymnasielagen, exempelvis då de inte uppfyller kraven för att beviljas sådant tillstånd.

46 Svenska Röda Korset, Svenska Röda Korsets yttrande över utkast till lagrådsremissen Ny möjlighet till uppehållstillstånd, <https://www.regeringen.se/492586/contentassets/12050a54cb654692a13cc9206798eed41068.-svenska-roda-korset.pdf>.

Av de intervjuer som genomförts framgår att situationen för dem som beviljats uppehållstillstånd i den ordinarie asylprocessen varit mer stabil än för gymnasieungdomarna, bland annat utifrån att de i hög utsträckning haft tillgång till boenden och andra grundläggande humanitära behov. Nya gymnasielagen har emellertid bidragit till att flera tusen unga fått en stabilare tillvaro med uppehållstillstånd och möjlighet att söka ekonomiskt stöd, vilket för många inneburit en klart förbättrad social situation.

” Det är stor skillnad mellan de killar som kom samtidigt som oss, de fick positivt och vi fick negativt beslut. De kan klara gymnasiet, ta körkort och snart jobba. Våra liv stannade upp under tiden vi hade negativt beslut. När vi fick uppehållstillstånd på nya gymnasielagen kunde vi starta igen.”⁴⁷

Länsstyrelserna har genomfört en nationell kartläggning av situationen för ensamkommande unga med uppehållstillstånd för studier med stöd av nya gymnasielagen.⁴⁸ Kartläggningen genomfördes genom en enkätundersökning där 166 av landets 290 kommuner deltagit från samtliga av landets län, och inriktar sig på insatser som huvudsakligen faller inom socialtjänstens område. Majoriteten av kommunerna rapporterar en låg grad av problematik avseende skolfrånvaro, det vill säga 20 procent eller färre som inte har en aktiv skolgång. Endast ett fåtal kommuner beskriver en högre grad av skolfrånvaro. I intervjuerna för rapporten har målgruppen generellt beskrivits som grupp studie- och arbetsmotiverade personer som snabbt vill komma ut i arbete och bli en del av det svenska samhället.

” När nya gymnasielagen infördes fick de flesta uppehållstillstånd. Ungdomarna ville då satsa stenhårt på skolan och började må bättre när de fick en någorlunda trygghet för ett tag.”⁴⁹

Under 2019 har flera olika aktörer gått ut och varnat för att de ser en stor risk att många av de ungdomar som beviljats uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen inte kommer att klara kraven för förlängning av tillstånden och de därefter följande kraven på arbete för att få arbetstillstånd. Svenska Röda Korset, Rädda Barnen, Svenska Kyrkan, Stockholms Stadsmission, Skåne Stadsmission och Göteborg Stadsmission har i en gemensam debattartikel lyft att förutsättningarna för att ungdomarna ska kunna uppnå kraven i nya gymnasielagen måste säkras.⁵⁰

Om förutsättningarna för att uppfylla kraven i nya gymnasielagen säkerställs kan sannolikt många av ungdomarna få den nya chans tills uppehållstillstånd som var syftet med lagen. Det finns flera omständigheter som behöver ses över för att ge ungdomarna en ärlig chans att uppnå kraven, det har således stor betydelse hur kommunerna tar sig an denna utmaning. Det kommer bland annat att krävas stabila boendesituationer, tillgängliga studieplatser på rätt nivå, extra stöd i skolorna för att stötta elever med låg studievana och bristande språkkunskaper samt satsningar för att skapa möjligheter för ungdomarna att snabbt komma i arbete efter avslutade studier. Exempel på positiva kommunala beslut som förbättrat de ensamkommandes möjligheter kan du läsa om nedan.⁵¹

47 Intervju med målgrupp, respondent 12.

48 Länsstyrelserna, *Med uppehållstillstånd för studier – Nationell kartläggning av situationen för ensamkommande unga med uppehållstillstånd för studier*, 2019.

49 Intervju med anställd på Svenska Röda Korset, respondent 29.

50 Dagens Samhälle, Utan bostad har ensamkommande ingen chans, 2019-11-21, <https://www.dagensamhalle.se/debatt/utan-bostad-har-ensamkommande-ingen-chans-30282>.

51 Se sid 44.

Hussein*

Hussein** är 19 år gammal och kommer ursprungligen från Afghanistan. Han har nu uppehållstillstånd i Sverige med stöd av nya gymnasielagen och har, vid tillfället för intervjun, haft ett boende under tre veckors tid. Innan han fick sitt nuvarande boende har han varit bostadslös sedan han fick avslag på sin ansökan om asyl.

”Under ett år hade jag inget boende, det var jättesvårt. Jag bodde hos olika kompisar olika dagar. Det var svårt att äta mat, jag kunde inte handla och hade inget kylskåp och ingenstans att laga mat. Många kvällar sov jag utan mat. Ibland hade jag ingen kompis att bo hos, då gick jag runt. På kvällen kunde jag sitta på bibblan eller vid campingen. Jag har fått så ont i magen och mår jättedåligt.”

Hussein berättar att det nu är jätteskönt att han fått någonstans att bo och där han kan sova lugnt och ha sina saker. Under tiden han saknade fast boende hade Hussein en axelremsväska med en handduk och de två uppsättningar med kläder som han ägde. Innan han blev bostadslös tränade och tävlade han på hög nivå men han var tvungen att sluta då han inte längre kunde duscha, äta och sova ordentligt.

Sedan Hussein fått uppehållstillstånd och ett boende beskriver han sin situation på ett annat sätt:

”Just nu har jag allt. Jag saknar bara några saker i livet, jag hoppas det kommer.”

Hussein berättar att han drömmer om att få ett arbete så att han om några år ska kunna gifta sig och då ha allt han behöver för att ordna ett bra liv till sig och sina framtida barn. Helst vill han arbeta på restaurang eller som svetsare, och så vill han såklart fortsätta träna.

* Hussein heter egentligen något annat.

** Intervju med ungdom, respondent 13.

Foto: Marie Sparreus

4. Grundläggande humanitära behov

De ensamkommande barn som beviljats uppehållstillstånd i Sverige på grund av sin ursprungliga asylansökan har huvudsakligen haft sina mest grundläggande behov tillgodosedda. Detta beror på att de under asylprocessen haft rätt till dagersättning från Migrationsverket och att de efter beviljat uppehållstillstånd haft rätt till bistånd från kommunen. För de ungdomar som har uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen så har även de rätt till ekonomiskt bistånd men inte någon automatisk rätt till boende. De ungdomar som helt saknar uppehållstillstånd eller som befinner sig i tillståndsprocess för nya gymnasielagen har däremot ingen rätt till vare sig ekonomiskt bistånd eller boende. Huruvida ungdomarna kunnat tillgodose sina behov är således, som även beskrivits tidigare, till stor del beroende av vilken målgrupp-kategori de tillhör. Det har också betydelse vilken kommun de befinner sig i utifrån vilket stöd som finns tillgängligt på orten.

Svenska Röda Korset har under de senaste åren mött allt fler unga som saknar möjlighet att tillgodose sina mest grundläggande humanitära behov. Det handlar bland annat om avsaknad av stabila boenden liksom brist på mat, kläder efter nordisk väderlek och tillgång till dusch- och tvättmöjligheter. Många ungdomar saknar lagliga försörjningsmöjligheter då de inte har rätt att arbeta i Sverige och då vissa saknar rätt till bistånd enligt vad som beskrivits ovan. Detta gör det svårt för många att få tillgång även till andra nödvändigheter som medicin, hygienartiklar, kläder och underkläder.

4.1 Tillgång till basala förnödenheter

Avsaknaden av möjlighet för de ensamkommande ungdomarna att tillgodose sina grundläggande humanitära behov märks tydligt i många av de verksamheter som Svenska Röda Korset bedriver. I samband med verksamhet erbjuder rödakorsföreningar därför många gånger materiellt bistånd. I enkätundersökningen med de 33 lokala rödakorsföreningarna som möter ensamkommande barn och unga i sina verksamheter har 75,8 procent svarat att de i sina verksamheter delar ut mat, kläder, hygienartiklar och andra förnödenheter till målgruppen. En tredjedel av respondenterna har svarat att detta tillhör deras huvudsakliga verksamhet.

Av enkätresultatet framgår vidare att 81,8 procent av rödakorsföreningarna möter ungdomar som mår psykiskt dåligt på grund av avsaknad av tillgång till grundläggande humanitära behov. Ungefär en tredjedel av dessa bedömer att detta gäller över 40 procent av de ensamkommande ungdomar de möter. I enkäten ombeds respondenterna även specificera vilka behov som avses. Över 4/5 av de svarande uppger att de möter ungdomar som inte har tillgång till mat och kläder anpassade efter nordiskt klimat, ungefär hälften av dessa bedömer dock att det endast gäller 1–20 procent av ungdomarna de möter. Ungefär en tredjedel uppger att de möter ungdomar som saknar tillgång till dusch- och tvättmöjligheter samt hygienartiklar.

Som beskrivits ovan har de personer som beviljats uppehållstillstånd rätt att söka ekonomiskt bistånd på samma sätt som andra kommuninvånare och de som är kvar i asylprocess har rätt till dagersättning med stöd av LMA. Svårast är situationen för de ungdomar som saknar uppehållstillstånd i Sverige, dessa kan vara papperslösa men de kan också exempelvis befinna sig i tillståndsprcess för nya gymnasielagen eller de kan ha ansökt om verkställighetshinder.

” När gäller de papperslösa så är det väldigt ovanligt att de söker bistånd. Det är skillnad om det finns politiska beslut att kommunen ska arbeta med den gruppen. Jag vet att det har hänt att några sökt nödbistånd för mat men det är inte vanligt. Dessa grupper är väldigt utsatta och hänvisade till sociala sektorn och kyrkorna kring mat, boende och kläder.”⁵²

Möjligheten att tillgodose grundläggande humanitära behov har för många av ungdomarna ändå förbättrats sedan nya gymnasielagen infördes. De ungdomar som tidigare levde i papperslöshet och endast hade möjlighet att söka nödbistånd har nu, om de beviljats uppehållstillstånd för studier, möjlighet att söka både försörjningsstöd från kommunen liksom studiestöd från CSN.

---

52 Intervju med kommunrepresentant, respondent 10.

Amir*

Amir** är 19 år och delar boende med flera andra ungdomar, boendet har möjliggjorts genom ett samarbete mellan Svenska Röda Korset och en lokal förening. Han går tredje året på gymnasiet och har befunnit sig i Sverige i över fyra år, han har ansökt om uppehållstillstånd enligt gymnasielagen men väntar fortfarande på svar. Innan Amir flyttade till sitt nuvarande boende var situationen svår.

”Vi var tre personer som hyrde en lägenhet i andra hand, det var tomt så vi sov direkt på golvet. Jag hade inga pengar så jag lånade pengar från kompisar för hyra men jag hade inga pengar för mat. På 10 dagar levde jag på 100 kr.”

Amir berättar att det var nära att han skulle tvingas bo ute men att han med fyra dagars marginal fick möjlighet att flytta in i lägenheten.

”Vi hade massa vägglöss, varje natt fick jag samla ihop dem. Jag lånade och lånade men kunde till slut inte bo kvar. Jag var rädd hela tiden, rädd att lössen skulle springa ut från ryggsäcken och att ingen skulle vilja vara med mig. Det är viktigt med sådant där.”

Amir är glad och tacksam för att han nu kunnat flytta till sitt nuvarande boende och hans mående har förbättrats avsevärt. Många av hans kompisar har inte haft samma tur, de har istället hamnat på gatan.

”I Sverige måste vi ha skola, vård och tak över huvudet. Det är tak vi saknar, och för vissa skolan. Vi är som en boll som alla sparkar till andra myndigheter. Vi har hamnat i en situation där vi inte vet vem vi ska vända oss till.”

* Amir heter egentligen något annat.

** Intervju med ungdom, respondent 37.

4.2 Boendesituationen

Boendesituationen skiljer sig mycket mellan de olika målgruppskategorierna.

De som fortfarande befinner sig i asylprocess har rätt till boende från Migrationsverket. Situationen har emellertid många gånger försvårats av att ungdomarna behövt flytta, ibland ett flertal gånger, under asylprocessen. Flytt har för många skett i samband med att de blivit, eller bedömts vara, myndiga samt då många anläggningsboenden lagts ner. På grund av detta har många av ungdomarna behövt flytta runt mellan olika boenden och orter. Vissa har då valt att stanna kvar på den ort de bott i för att kunna gå kvar i sin skola och behålla sociala nätverk och sammanhang. Vanligtvis har även dessa ungdomar då behövt hitta egna boendelösningar.

De som beviljats uppehållstillstånd inom ramen för den ordinarie asylprocessen omfattas av bostättningslagen, det innebär att den kommun som den nyanlände hänvisas till är skyldig att ta emot ungdomen för bostättning. De ungdomar som beviljats uppehållstillstånd i den ordinarie asylprocessen har därför till stor del haft någonstans att bo och möjlighet att få sina grundläggande behov tillgodosedda.

För de som beviljats uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen finns ingen instans som är ansvarig för att ordna boenden, även om ungdomarna kan vända sig till kommunen för ekonomiskt stöd. Ungdomarna är därför huvudsakligen själva ansvariga för att få tag i någonstans att bo. Detta har visat sig mycket problematiskt. Dessa unga står långt från bostadsmarknaden, de har vanligtvis mycket låga inkomster och saknar andra tillgångar, de har inte stått i några bostadsköer och de har begränsade sociala nätverk. Endast i enstaka fall bistår kommunerna med boendelösningar.⁵³

För de unga som saknar uppehållstillstånd och lever i Sverige i papperslöshet finns ingen instans som är ansvarig för att ordna boenden. Det finns en möjlighet att ansöka om nödbistånd vid akuta situationer men det finns i övrigt inte något stöd från myndigheterna kring boende.

I enkätundersökningen med de 33 rödakorsföreningarna uppgav 90,9 procent av de svarande att de möter ungdomar som saknar stabila boenden. I enkäten definierades stabila boenden som boendelösningar för sex månader eller längre. Knappt en femtedel av de svarande uppskattade att 81–100 procent av ungdomarna de möter saknar stabila boenden.⁵⁴

Under 2018 och 2019 har stödkit delats ut av Svenska Röda Korset till ungdomar i svåra situationer som inte har möjlighet att bo på samma plats varje natt.⁵⁵ Behovet av stödkiten visar att många ungdomar saknar möjlighet att tillgodose sina mest grundläggande behov. Svenska Röda Korset har under perioden delat ut 1 200 stödkit till ungdomar i ett fåtal svenska städer.

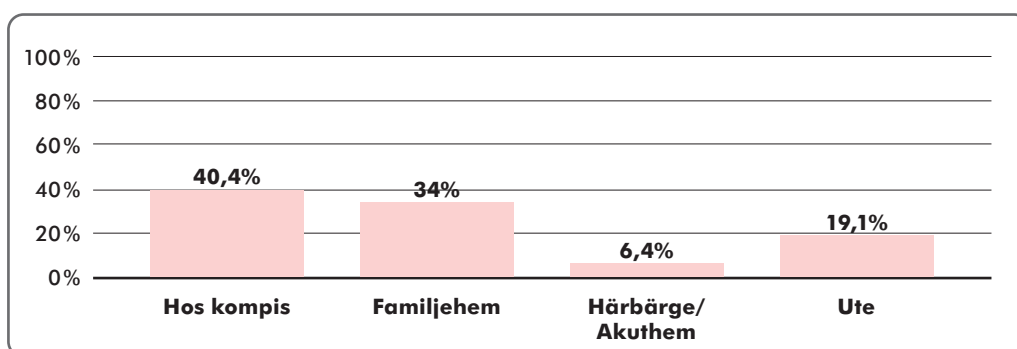
53 Länsstyrelserna, *Med uppehållstillstånd för studier – Nationell kartläggning av situationen för ensamkommande unga med uppehållstillstånd för studier*, 2019, sid 28.

54 Eftersom enkäterna är besvarade av rödakorsföreningar är resultatet beroende av vilka som söker sig till Svenska Röda Korsets verksamheter, det är möjligt att de personer som har sina behov tillgodosedda inte söker sig till Svenska Röda Korsets verksamheter i samma utsträckning.

55 Kittet innehåller bland annat powerbank, termos, handduk, vantar, spegel, första hjälpen-kit, anteckningsbok och penna. Det innehåller också enklare tips på hur man kan ta hand om sig själv och vart man vända sig för stöd, råd eller medmänskliga samtal.

Svenska Röda Korset har tillsammans med Stockholms Stadsmission, Barnrättsbyrån och Rädda Barnen genomfört en enkätundersökning i Stockholms län.⁵⁶ Enkäterna delades ut i de respektive organisationernas verksamheter under en vecka i maj 2019 och besvarades under samma vecka av 103 ensamkommande unga i åldern 18–23 år. 63,7 procent av de svarande var 19 år gamla, 96 procent av de svarande var pojkar och 4 procent var flickor.

En fråga i enkäten berörde vart ungdomen sovit samma natt, denna fråga besvarades emellertid i enkäten enbart av 44,8 procent. Av de som fyllt i denna fråga svarade 19,1 procent att de den natten sovit utomhus, 6,4 procent svarade att de bott i någon form av härbärke eller akuthem, 40,4 procent svarade att sovit hos en kompis och 34 procent svarade att de bott i ett familjehem. Resultatet bör dock ses i ljuset av att frågan besvarades av under hälften av deltagarna samt att enkäterna delades ut i samband med aktiviteter för unga i utsatthet. Av enkätresultatet framgår inte respondenternas legala status.

I en enkätundersökning som genomfördes med 100 ungdomar i Malmö av Ensamkommandes Förbund under november och december 2018 uppgav 21 procent av de svarande att de flyttade runt eller helt saknade bostad. 23 procent svarade att de bodde som inneboende eller i kollektiv och 51 procent svarade att de hade ett ordnat boende i någon form.⁵⁷

En anställd på en lokal frivilligorganisation sa följande i en intervju för aktuell rapport:

Vi har totalt haft kontakt med cirka 170 ungdomar, vi följer ungefär 60 av dem veckovis. Runt 49 av dem vi möter genom uppsökande verksamhet är hemlösa. Det är förvånande många som bor i tält. Vi väntar på att ett hundratal livsöden ska försvinna, bara i vår stad, och jag vet inte vart de ska ta vägen.”⁵⁸

Av Länsstyrelsernas nationella kartläggning av situationen för ensamkommande unga med uppehållstillstånd för studier med stöd av nya gymnasielagen framgår att boendesituationen för målgruppen varierar stort mellan olika kommuner. Merparten av kommunerna har uppgett att en relativt låg andel (0–20 procent) saknar stadigvarande boende. 29 procent av de svarande kommunerna har emellertid bedömt att över en femtedel av ungdomarna saknar stadigvarande boende. Femton av

⁵⁶ Svenska Röda Korset, Stockholms stadsmission, Barnrättsbyrån och Rädda Barnen, *Enkätundersökning – ett nedslag i syfte att undersöka utsatthet och exploatering gällande målgruppen ensamkommande barn och unga inom ramen för Idéburet offentliga partnerskap*, IOP Stockholm 2019, 2019.

⁵⁷ Ensamkommandes förbund, *Man måste kämpa mer än andra för att lyckas*, EF 2019, 2019, sid 18.

⁵⁸ Intervju med anställd på frivilligorganisation, respondent 20.

kommunerna uppskattar att fler än 40 procent i målgruppen saknar stadigvarande boende, varav sju kommuner bedömer att det är så många som 81–100 procent.⁵⁹

I flera av de kommuner som har fler än femtio personer från målgruppen bedömer kommunerna att en större andel saknar stadigvarande boenden. I exempelvis Malmö och Vänersborg uppskattas antalet ungdomar som saknar stadigvarande boende vara 61–80 procent, i Örebro och Järfälla är motsvara siffra 81–100 procent.⁶⁰ Att beakta i sammanhanget är att dessa siffror endast gäller de ensamkommande unga som beviljats uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen, de ungdomar som således har annan legal status faller utanför kartläggningen.

Av Länsstyrelsens kartläggning framgår vidare att 31 procent av de svarande kommunerna uppgett att det inom kommunen inte finns tillgång till någon form av boendeverksamhet för målgruppen. Tre av dessa tillhör de kommuner som har över 50 ungdomar med uppehållstillstånd för gymnasiestudier i kommunen.⁶¹

Av de undersökningar som beskrivits ovan framgår att en stor andel av de ungdomar som kommit till Sverige som ensamkommande barn idag bor i Sverige utan tillgång till stadigvarande boende, detta gäller alltså även många av de ungdomar som befinner sig lagligt i Sverige med uppehållstillstånd. Det framgår också att tillgången till stabila boenden varierar starkt mellan olika kommuner. I vissa kommuner saknas problematik med ungdomar i bostadslöshet medan det i vissa kommuner är så många som 81–100 procent av ungdomarna som är bostadslösa.

Resultaten i enkätundersökningarna har bekräftats även genom de intervjuer som genomförts. Samtliga respondenter har bedömt att boendesituationen är ett stort problem för de ungdomar som kommit till Sverige som ensamkommande barn. Endast genom de intervjuer som genomförts för denna rapport har respondenterna berättat om hundratals ungdomar som fått boende via civilsamhällets insatser i deras respektive verksamheter. Civilsamhället bidrar i dagsläget gemensamt till flera tusen boendelösningar.⁶²

” Jag saknar mat, boende och kläder. Det är extra svårt på vintern. Ibland får jag hjälp av kompisar och organisationer. Ibland blir det kaos. Jag tänker på det hela tiden. De andra går i skolan och tänker på sin utbildning, jag tänker istället på vart jag ska bo imorgon.”⁶³

De boendestödande verksamheter som Svenska Röda Korset bedriver genom de lokala rödakorsföreningarna runt om i landet sker på olika sätt och med olika samarbetspartners beroende på förutsättningarna i respektive kommun. På vissa platser bedrivs verksamheterna helt ideellt medan de på andra platser bedrivs i samverkan med kommunerna. Några kommuner har haft som mål tidigt att inga ungdomar som hör till kommunen ska vara bostadslösa, och de har även lyckats med detta tillsammans med civilsamhället. Svenska Röda Korsets samlade erfarenhet visar att de platser där kommun och civilsamhälle samverkat är de platser där förutsättningarna för ungdomarna kunnat förbättras som mest.

59 Länsstyrelserna, Med uppehållstillstånd för studier – Nationell kartläggning av situationen för ensamkommande unga med uppehållstillstånd för studier, 2019.

60 Ibid, sid 28.

61 Ibid, sid 18.

62 Dagens Samhälle, 2019-11-25, <https://www.dagenssamhalle.se/debatt/utan-bostad-har-ensamkommande-ingen-chans-30282>.

63 Intervju med ungdom, respondent 6.

Även i de intervjuer som genomförts med kommunföreträdare lyfts boendesituationen upp som allvarlig. Flera av respondenterna menar att det är problematiskt att gymnasieungdomarna inte omfattas av bosättningslagen och att det inte heller på annat sätt säkerställs ansvar och finansiering för att säkerställa ungdomarnas boenden. Flera respondenter har också lyft att det nya ersättningsystemet från 2017 inneburit att kommunerna inte får ersättning för de kostnader de har för ungdomarna, vilket riskerar innebära att ungdomarna inte får det stöd de behöver. Detta har även lyfts av Sveriges kommuner och Regioner (SKR) som i en debattartikel från mars 2019 fört fram att deras uppfattning är att kommunerna bör få ersättning för alla ensamkommande ungdomar upp till 21 års ålder, att schablonbeloppet bör höjas samt att det bör säkerställas att kommunerna får ersättning för särskilt kostnadskrävande vård som ges med stöd av socialtjänstlagen.⁶⁴

En kommunföreträdare beskriver situationen i kommunen:

”Många har osäkra boendelösningar och många flyttar runt. Vissa åker runt i kollektivtrafiken hela nätterna, men civilsamhället har löst boenden för de flesta. Boendesituationen är problematisk på grund av juridiska hinder. Runt nya gymnasielagen så är lagstiftningen ett problem eftersom det inte framgår att kommunen ska ordna bostäder för den här gruppen. Om det exempelvis beslutats att de ska omfattas av bosättningslagen, då hade det funnits ett tydligt beslut på att så här måste man göra. Då hade man som kommun varit tvungen att anpassa sig efter det. Om lagstiftningen varit annorlunda kunde kommunerna agerat annorlunda.”⁶⁵

En annan kommunföreträdare beskrev situationen i deras kommun:

”De som omfattas av gymnasielagen är alla över 18 år men de skrivs inte ut till kommunerna. Många flyttar runt mellan olika kompisar. Det är en stor frustration att det är sådan skillnad beroende på vilket tillstånd man har. De med gymnasietillstånd måste klara så mycket själva. De är här för att studera men många far illa, mycket missbruk och stor psykisk ohälsa. Om de skulle omfattas av bosättningslagen skulle det lösa situationen. Om civilsamhället inte längre skulle ordna boenden skulle vi ha väldigt många bostadslösa.”

I en forskningsrapport från Mittuniversitetet framgår att de politiska förutsättningarna i en kommun har stor betydelse för mottagandet av ensamkommande barn, exempelvis framgår att mottagandet påverkas negativt då ledande politiker tillhör migrationskritiska partier. Vidare framgår att de ekonomiska förutsättningarna har avgörande betydelse för mottagandet i svenska kommuner. Av resultatet framgår också att ett bra mottagande med tid genererar ett stort ekonomiskt mervärde för kommunerna.⁶⁶

---

64 SKR, Ersättning för ensamkommande räcker inte, <https://www.vt.se/nyheter/skl-ersattning-for-ensamkommande-racker-inte-om5887244.aspx>.

65 Intervju med kommunföreträdare, respondent 10.

66 Lidén Gustav, Nyhlén Jon, Department of Social Sciences, Mittuniversitetet, Structure and Agency in Swedish Municipalities' Reception of Unaccompanied Minors, sid 54.

EXEMPEL PÅ SAMVERKANSLÖSNINGAR

UMEÅ

I Umeå har samverkan skett mellan Umeå kommun, nätverket Arezo och rödakorsföreningen i Umeå genom ett idéburet offentligt partnerskap, IOP. Det mål som sattes upp för samarbetet uppnåddes vilket var att inte någon ungdom i målgruppen skulle behöva flytta till annan ort, alla har därför kunnat vara kvar i sin invanda miljö och fortsätta sin skolgång. 78 ungdomar har genom samarbetet erbjudits en boendelösning i samband med flytt från tidigare HVB-hem/stödboende. Sammanlagt 67 frivilligfamiljer har tagit emot en eller två ungdomar. I snitt har också mellan fem och sju ungdomar under perioder bott i ett före detta asylboende som gjordes om till egenboende.

EKSJÖ

I Eksjö har rödakorsföreningen och föreningen Kvar i Eksjö tillsammans ordnat boenden till 26 ungdomar som var eller riskerade att bli hemlösa. Majoriteten av ungdomarna har tillfälliga uppehållstillstånd för studier enligt nya gymnasielagen. I Eksjö finns nu korridorsboenden, egenboenden och ideella fadderhem. Förutom med boendelösningar så arbetar föreningarna även med stöttning till ungdomarna i vardagen, exempelvis genom säkerställandet av deras grundläggande humanitära behov, samhällsguidning och stöd i skolarbete.

HAMMARÖ

Rödakorsföreningen i Hammarö samverkar med föreningen Världen i Värmland för att ordna boendelösningar. Under föregående år ordnades boenden i Värmland till ungefär 150 ungdomar. Uppskattningsvis ungefär lika många till ordnade egna boendelösningar under perioden. Tillsammans bedriver parterna både olika typer av gruppboenden och fadderhem. I dagsläget bor 30 ungdomar i gemensamma boendelösningar, därutöver tillkommer ett stort antal ideella fadderhem. Förutom de direkta boendestödjande verksamheterna så stöttar parterna ungdomarna även med bland annat mat, kläder, läsläsning och samhällslösning. De arbetar också med påverkan för att försöka få kommunerna i Värmland att ta ett större ansvar för ungdomarnas situation.

VANTÖR

Rödakorsföreningen i Vantör samverkar med flera olika aktörer för att stötta ungdomarna. Boendelösningar ordnas i samarbete med Ny Gemenskap som bedriver projekten Nya Rum och Värme och Vila. Nya Rum är ett samarbetsprojekt som riktar sig till de ungdomar som fått uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen. Nya Rum har stöttats ekonomiskt genom projektbidrag från Stockholms stad. Projektet Värme och Vila är också det ett samverkansprojekt som finansieras av flera olika aktörer, bland annat Stockholms stad, Svenska Kyrkan och rödakorsföreningen i Vantör. I projektet samordnas biståndsinsatser till ungdomar i Stockholm som kommit hit som ensamkommande och som saknar tak över huvudet. Vantörskretsen arbetar också med materiellt bistånd och sociala verksamheter till målgruppen.

FÖRDJUPAT EXEMPEL – GOTLAND

Gotland är ytterligare en region där fungerande boendelösningar hittats för de ungdomar som kommit till kommunen som ensamkommande barn.

På Gotland har tre olika sorters boendelösningar bedrivits för målgruppen:

- Fadderhem
- Inneboendelösningar
- Korridorsboende

Boendelösningarna på Gotland har drivits och finansierats i samarbete mellan Region Gotland och Svenska Röda Korset samt genom TIA-medel från Länsstyrelsen.

Målet var ursprungligen att finna fadderhem till samtliga ungdomar, men med anledning av antalet åldersuppskrivningar tillkom även de två andra typerna av boendelösningar. Röda Korset på Gotland har som ansvar i samarbetet att de ungdomar som ingår i projektet har tak över huvudet samt tillgång till psykosocialt stöd.

För de ungdomar som blivit myndiga samverkar Röda Korset på Gotland med flera olika aktörer. Samarbetet ser olika ut i olika frågor. Samarbetspartners är bland annat Region Gotland, Länsstyrelsen, skolor, Föreningen för ensamkommande på Gotland, volontärer, privata hyresvärdar, Rädda Barnen, polisen och idrottsföreningar.

Lösningar kopplade till att finna boenden och psykosocialt stöd har skett främst via målgruppens egna nätverk, exempelvis före detta gode män, volontärer, lärare, idrottsföreningar, folkhögskolan och privata hyresvärdar. För att kunna stötta psykosocialt och stödja ungdomarna med deras basala behov har medel också sökts via Svenska Kyrkan och samverkan har skett kring dessa frågor med kyrkan, föreningen för ensamkommande på Gotland samt Sisu idrottsförbund.

Idag finns ett fortsatt fokus på grundläggande humanitära behov och psykosocialt stöd till målgruppen på Gotland. Majoriteten av ungdomarna har idag hittat egna boendelösningar.

Engagerade människor och mycket samverkan med alla som finns i ungdomarnas nätverk har varit framgångsfaktorer på Gotland.

Foto: Joi Grinde/Röda Korset

5. Psykisk ohälsa och risk för exploatering

Under de senaste åren har varningar kommit från många olika håll om en ökad psykisk ohälsa hos de ensamkommande barnen och ungdomarna. Orsakerna till den psykiska ohälsan är ofta en kombination av upplevelser från tiden före, under och efter flykten. Det kan handla om svåra erfarenheter från hemlandet och från resan hit samt den utdragna asylprocessen och situationen i Sverige.⁶⁷

En bidragande orsak till den försämrade psykiska hälsan är de åtstramningar som skett på migrationsområdet och som drabbat dessa ungdomar hårt. Svenska Röda Korset varnade för omfattande humanitära konsekvenser inför införandet av den tillfälliga lagen liksom inför begränsningarna i LMA-lagen. Av rapporten ”Humanitära konsekvenser av den tillfälliga utlänningslagen”⁶⁸ framgår bland annat att den tillfälliga lagen inneburit att ungdomarnas möjlighet att beviljas uppehållstillstånd begränsats. Det framgår vidare att de tillfälliga uppehållstillstånden lett till en försämrad psykisk hälsa, ökade integrationssvårigheter och försvårade möjligheter att behandla trauma vilket till stor del beror på avsaknaden av en stabil livssituation.

Det har också kommit varningar om att många av de ensamkommande ungdomarna exploateras på olika sätt med anledning av den svåra situation de befinner sig i.

67 Se exempelvis BRIS, Barn som flytt – en riskgrupp för psykisk ohälsa, BRIS rapport 2017:3, 2017, <https://www.bris.se/om-bris/press-och-opinion-oid/pressmeddelande/2017/psykisk-ohalsa-utbredd-bland-barn-som-flytt-sverige-brister-i-atagandel>. Sveriges Psykologförbund, Psykisk ohälsa ökar kraftigt hos ensamkommande, 2017, <https://www.gp.se/debatt/psykisk-oh%C3%A4lsa-%C3%B6kar-kraftigt-hos-ensamkommande-1.4302326>. Rädda Barnen, Lyssna på mig, 2017, <https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/rad--kunskap/arbetar-for-barn/nyanlanda-barn/lyssna-pa-mig-barns-och-ungas-roster-om-asylprocessen-radda-barnen-2017.pdf>.

68 Svenska Röda Korset, Humanitära konsekvenser av den tillfälliga utlänningslagen, 2018, <https://www.rodakorset.se/globalassets/rodakorset.se/dokument/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/konsekvenser-av-den-nya-lagen-181206.pdf>.

Det kan exempelvis handla om att ungdomarna erbjuds en sovplats mot att de utför sexuella tjänster eller att de erbjuds pengar mot att utföra tjänster av olika slag, exempelvis droghandel.⁶⁹

5.1 Psykisk ohälsa

Den psykiska ohälsan är stor hos många av de unga som kommit till Sverige som ensamkommande barn. Många lider av depression, ångest, stress och ensamhet. Ungdomarna upplever i asylprocessen också maktlöshet, otrygghet och sårbarhet.⁷⁰ Det finns en samstämmighet i forskningen som stödjer att ensamkommande barn och unga har en särskild utsatthet för psykisk ohälsa.⁷¹

Socialstyrelsen har i flera delrapporter redogjort för detta, bland annat efter telefonintervjuer med 51 olika kommuner. Socialstyrelsen skriver att den psykiska ohälsan ökat bland de ensamkommande barnen och att de mår sämre än de barn som kom till Sverige före hösten 2015. Ovissheten som följer med tillfälliga uppehållstillstånd, långa handläggningstider, oklarheter kring vad som ska hända när de fyller 18 år och begränsade möjligheter till familjeåterförening påverkar barnen negativt, med psykisk ohälsa som följd. Flera av de ensamkommande är oroliga för att bli uppskrivna i ålder och bland de afghanska barnen finns en oro för att utvisas till Afghanistan. Det har framkommit att många av de ensamkommande barnen har ett självdestruktivt beteende; ett antal har försökt ta sitt liv och några har begått självmord.⁷²

En volontär på ett boende som stöds av Svenska Röda Korset har i intervju berättat om ungdomarnas mående:

”

Innan vi kom igång med vår verksamhet var det tre kända självmordsförsök här. Efter att vi kom igång känner jag inte till något sådant. En del har i perioder mått väldigt dåligt. Två av pojkarna fick paranoida reaktioner och en blev tvångsinlagd.”⁷³

Karolinska Institutet gjorde i januari 2018 en kartläggning av självskadebeteende, suicidförsök, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande barn och unga.⁷⁴ Av kartläggningen framgår att ensamkommande asylsökande barn och unga hade betydligt högre suicidtal än svenskfödda unga under 2017, Afghanistan var överrepresenterat som ursprungsland. Alla barn och unga som tog sina liv under 2017 var pojkar eller unga män och suicid var den vanligaste dödsorsaken bland ensamkommande asylsökande unga det året. Även självskadebeteende och suicidförsök låg högt bland ensamkommande asylsökande, trots en sannolik underrapportering.⁷⁵

69 Se exempelvis ECPAT, Ensamkommande barn exploateras i sexhandel, 2016, <https://www.ecpat.se/blogg/2016/05/20/ensamkommande-barn-exploateras-i-sexhandel>. Ensamkommandes Förbund, ”Man måste kämpa mer än andra för att lyckas”, 2019, <http://ensamkommandesforbund.se/17743-2/>.

70 Darvishpour Mehrdad, Månsson Niclas, Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter – integration, inkludering och jämställdhet (Darvishpour och Månsson), 2019, sid 124.

71 Stretmo, Live, Ensamkommande barn och ungdomar – en kunskapsöversikt, <https://goteborgsregionen.se/download/18.6f622625157b5e1c6d0313f611476258657706/Ensamkommande+barn+en+kunskaps%C3%B6versikt.pdf>, sid 14.

72 Socialstyrelsen, Slutredovisning av uppdraget med anledning av det ökade mottagandet av ensamkommande barn m.m., S2016/00235/FST, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-6-15.pdf>, sid 3 och 7.

73 Intervju med volontär, respondent 14.

74 Karolinska Institutet, Hagström Anna, Hollander Anna-Clara, Mittendorfer-Rutz Ellenor, Kartläggning av självskadebeteende, suicidförsök, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande barn och unga, 2018.

75 Ibid, sid 44.

Socialstyrelsen gjorde i februari 2017 en runtringning till 55 slumpvis utvalda kommuner och stadsdelar, varav 51 svarade. Av samtalen framgick att de svarande hade vetskap om tre barn som tagit sina liv under 2016 och 2017 samt att 68 ensamkommande barn under samma period försökt ta sitt liv. 27 av de svarande hade vetskap om att självmord diskuterades bland de ensamkommande barnen.⁷⁶

Alla utom en av de ungdomar som intervjuats för rapporten har berättat att de haft problem med psykisk ohälsa under tiden de bott i Sverige.

” Jag mådde jättedåligt, när jag var hemma tänkte jag på negativa saker. I sex till åtta månader var det jättesvårt i mitt liv. Det är viktigt för mig att må bra. Vi visste inte vad vi skulle göra eller vad som skulle hända i framtiden. Vi hade inga pengar och kunde inte hitta någon utväg.”⁷⁷

Av forskningen framgår att dåliga socioekonomiska levnadsvillkor, upplevelse av diskriminering och brist på socialt stöd kan leda till att befintliga psykiska problem förvärras och att nya psykiska hälsoproblem genereras.⁷⁸ I en studie från Stockholms Universitet framgår också att unga flyktingar, och i än högre grad ensamkommande barn och unga, har en högre risk än andra att hamna inom slutenvård eller tvångsvård samt en högre risk att drabbas av missbruksproblematik.

Missbruk av narkotika är ett av de vanligaste folkhälsoproblemen som drabbar asylsökande unga i Sverige. Undersökningar visar att missbruksproblematiken många gånger ökar under vistelsetiden i Sverige. Orsaker till detta kan vara socioekonomiska faktorer, psykisk ohälsa, utanförskap, diskriminering och brist på familj och stöd. Det finns anledning att tro att asylsökande unga missbrukar narkotikasubstanser som ett sätt att lindra en tillvaro fylld av ångest, relaterad till de dåliga förutsättningar de lever under.⁷⁹

” De allra flesta av de ungdomar jag träffat använder droger för att självmedicinera. De mår dåligt både över sin nuvarande situation och över de obearbetade trauman som många av dem har med sig sen kriget och flykten. En ungdom jag träffade beskrev det som att när han rökte marijuana så var det enda gången han inte behövde tänka. Många köper också lugnande tabletter för att kunna somna. Några av de ungdomar som jag träffat som fått uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen har inte velat söka behövd hjälp i form av längre traumabehandlingsinsatser eftersom det under en lång tid var oklart om man fick sjukskriva sig från sin utbildning och ändå ha rätt att ansöka om förlängning. De ville inte riskera att inte få ett förlängt uppehållstillstånd, och berättade för mig att de därför valde att självmedicinera med droger istället för att orka fortsätta.”⁸⁰

76 Socialstyrelsen, *Många kommuner känner till självmordsplaner bland ensamkommande*, 2017, <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/manga-kommuner-kanner-till-sjalvmordsplaner-bland-ensamkommande/>.

77 Intervju med ungdom med uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen, respondent 12.

78 Darvishpour & Månsson, sid 48.

79 Manhica Hélio, *Mental health, substance misuse and labour market participation in teenage refugees in Sweden – A longitudinal perspective*, 2017, <http://lsu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1096694/FULLTEXT01.pdf>.

80 Intervju med tjänsteperson, respondent 45.

Huruvida ungdomarna kan få tillgång till vård för en missbruksproblematik är beroende av vart i landet de bor samt vilken rättslig ställning de har. De ungdomar som beviljats uppehållstillstånd eller fortfarande är befinner sig i asylprocess har större möjlighet att få hjälp, medan de ungdomar som saknar uppehållstillstånd många gånger har det svårare. De ungdomar som är papperslösa har inte någon automatisk rätt till kommunal vård, vilket innebär att de endast har rätt till den akuta avgiftningen som sker i landstingets regi men saknar rätt till efterföljande rehabilitering och öppenvård.

” Några av de ungdomar jag träffat som har tillfälliga uppehållstillstånd har nekats längre insatser som sträcker sig över uppehållstillståndets längd, samtidigt som de också under många år har nekats samtalsterapi av samma anledning. Jag hade en del kontakt med en ungdom som verkligen hamnat i kläm; han fick inte hjälp att hantera sina psykologiska besvär då de bedömde att de framförallt handlade om hans osäkra omständigheter, och heller inte sitt drogmissbruk som för honom var en direkt följd av att han hade väntat på svar på sin asylansökan så länge och under den tiden inte fått hjälp med samtalsstöd.”⁸¹

I intervjuerna för denna rapport beskriver ungdomarna själva att deras psykiska hälsa påverkats mycket av situationen i Sverige. De beskriver flera olika bakomliggande faktorer till detta, bland annat långa asylprocesser, tillfälliga uppehållstillstånd, osäkra boendesituationer, rasism, osäkra framtidsutsikter, dålig ekonomi liksom oro och saknad efter familj. Flera beskriver också svårigheter att koncentrera sig i skolan på grund av hög stress och osäkra levnadsförhållanden.

Volontärerna beskriver en allvarlig psykisk ohälsa hos många av ungdomarna de möter, men de beskriver också hur ungdomarnas situation påverkar deras eget mående.

” Vi är rädda för vår egen hälsa, att man ska braka ihop. Jag menar den totala tröttheten att inte ta sig upp ur sängen för att det är så oacceptabelt. Jag ska in på hjärtoperation snart, det har säkert påverkat att jag är så engagerad, men på något sätt finns inga alternativ. Man får inte lämna ungdomar i sticket. Jag hade trott jag skulle göra andra saker på ålderns höst.”⁸²

För de ungdomar som får en stabilare situation finns emellertid förutsättningar för ett med tid förbättrat psykiskt mående. I enkätundersökningen med de 24 lokala rödakorsföreningarna uppgav flera att målgruppens psykiska mående förbättrats sedan föregående år. Respondenterna beskriver detta på olika sätt, men flera förklarar det förbättrade måendet med att de som beviljats uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen mår bättre medan de som fått avslag eller fortfarande är i asyl- eller tillståndprocess mår sämre. Av enkätundersökningen framgår också att många av ungdomarna upplever stor ensamhet.

5.2 Risk för exploatering

Den psykiska ohälsan i kombination med avsaknad av stabila boenden och tillgång till grundläggande humanitära behov innebär att många av de ensamkommande ungdomarna befinner sig i en särskilt utsatt situation. Svenska Röda Korset har genom verksamheterna för ungdomarna uppmärksammat att allt fler vittnar om att de utnyttjas i utbyte mot en sovplats för natten eller ett mål mat eller andra basala behov.

81 Ibid.

82 Intervju med volontär, respondent 25.

Foto: Marie Sparréus

”Kriminella gäng rekryterar medvetet ensamkommande, om de dödar en papperslös är det ingen som saknar en. Tatuerare provtatuerar mot några hundralappar. Man diskar 15 timmar på en restaurang mot att få sova på golvet. Ungdomar sitter fast i relationer med gamla kvinnor och män som de måste ligga med på natten. Ett 20-tal har berättat här att de utnyttjats sexuellt och är fast i relationer.”⁸³

Socialstyrelsen skriver i en vägledning till Socialtjänsten att ensamkommande barn är särskilt utsatta för människohandel och exploatering i Sverige. De skriver vidare att barn som utnyttjas i människohandel ofta befinner sig i någon form av beroendeställning till förövaren. De kan exempelvis sakna alternativa sätt att försörja sig själva, ha ett försörjningsansvar för familjemedlemmar eller skulder som ska återbetalas. Många av barnen har tidigt i livet fått axla ett vuxenansvar. De kan vara utsatta för hot mot sig själva eller mot personer i sin närhet.⁸⁴ I en intervju med SVT Nyheter från december 2018, då bland annat Svenska Röda Korset uttalade sig, framgår att flera frivilligorganisationer förra vintern larmade om att det blir allt vanligare att unga ensamkommande prostituerar sig för att få tak över huvudet under vintern. Enligt artikeln kallas det för survival sex och handlar om unga män som säljer sig själva i utbyte mot mat och boende.⁸⁵ Detta beskrivs även i en rapport från IFRC, The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.⁸⁶

83 Intervju med volontär, respondent 23.

84 Socialstyrelsen, Barn i internationell människohandel och exploatering – Vägledning för socialtjänsten, 2018, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2018-10-1.pdf>, sid 11.

85 SVT Nyheter, Nytt larm: Ensamkommande säljer sex i utbyte mot boende, 2018, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/iskanelsaljer-sex-i-utbyte-mot-boende>.

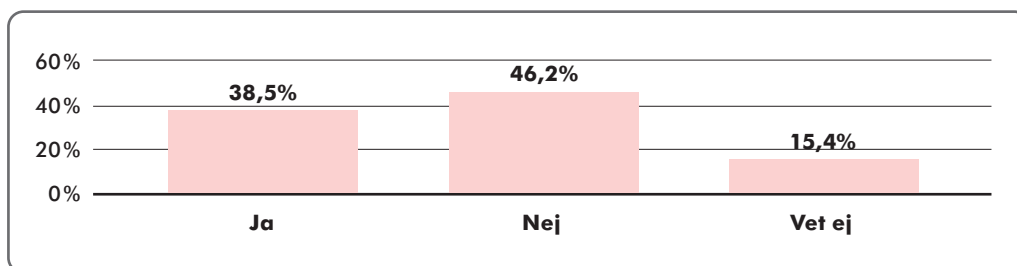
86 IFRC, Alone and unsafe – Children, migration, and sexual and gender-based violence, [https://redcross1.se.sharepoint.com/sites/puff/operations/2536/Documents/MH/Rapporter/%20och%20toolkits/181126-Alone Unsafe-Report-EN-web.pdf](https://redcross1.se.sharepoint.com/sites/puff/operations/2536/Documents/MH/Rapporter/%20och%20toolkits/181126-Alone%20Unsafe-Report-EN-web.pdf).

Även Polisen har uppmärksammat problematiken. I en lägesrapport om människohandel från 2018 har Polisen skrivit att ensamkommande flickor och pojkar, oavsett ursprungsland, är en utsatt grupp som kan riskera att falla offer för människohandel. Enligt lägesrapporten har Polisen kännedom om att hemlösa ensamkommande barn utnyttjas genom prostitution eller genom att de tvingas till att begå brott eftersom de saknar medel för sitt uppehälle.⁸⁷

Det finns även en risk för bristande rättssäkerhet för de ungdomar som saknar uppehållstillstånd i Sverige och som därför inte vågar söka hjälp då de blir utsatta för brott. I en rapport från plattformen för civila Sverige mot Människohandel framgår att en stor del av de som drabbas av exploatering och människohandel inte vågar kontakta polis eller andra myndigheter på grund av att de saknar legal status i landet. Rapporten visar att myndigheternas stöd till de utsatta har stora brister och att organisationer från civilsamhället är de som möter och ger stöd till en stor del av gruppen.⁸⁸ Även i rapporten "De kan alltid hitta mig" från Länsstyrelsen i Stockholm dras slutsatsen att många barn och unga inte har fått adekvat stöd och skydd från myndigheter när de varit utsatta eller varit i risk för att utsättas för exploatering och människohandel, och särskilt utsatta anses ensamkommande barn och unga vara. Rapporten visar på flera brister i myndigheters kompetens och rutiner bland annat vad gäller samverkan mellan olika instanser som Polisen, socialtjänsten och Migrationsverket.⁸⁹

I enkätundersökningen från IOP Stockholm⁹⁰ ställdes frågan om ungdomarna någon gång behövt göra saker de inte velat för att de behövt pengar eller boende. Samtliga deltagande i enkätundersökningen besvarade denna fråga. 38,5 procent av ungdomarna svarade ja, 15,4 procent svarade att de inte vet och 46,2 procent svarade nej.

Cirka 83,5 procent av ungdomarna svarade också på frågan vad de i detta sammanhang tvingats göra mot sin vilja.

- 20,5 procent av ungdomarna svarade att de tvingats ha sex, göra andra sexuella saker eller tvingats ha en sexuell eller intim relation.
- 72,7 procent svarade att de tvingats arbeta hårt i många timmar för låg lön.
- 36,4 procent svarade att de tvingats begå drogrelaterade kriminella handlingar eller annan brottslig verksamhet mot sin vilja.⁹¹

87 Polismyndigheten, Människohandel för sexuella och andra ändamål – lägesrapport 20, 2018, <file:///C:/Users/libel/Downloads/manniskohandel-lagesrapport-20.pdf>, sid 43.

88 Plattformen civila Sverige mot människohandel, Civilsamhällets kontakter med utsatta för människohandel under 2018, 2018, <https://manniskohandel.files.wordpress.com/2019/08/2018-data-civilsamhc3a4llet-sverige-.pdf>.

89 Länsstyrelsen Stockholm, De kan alltid hitta mig – Studie om människohandel och utsatta barngruppers livsvillkor, <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.276e13411636c95dd933a57115269030198461Rapport%202018-3%20De%20kan%20alltid%20hitta%20mig.pdf>.

90 IOP Stockholm.

91 Flera av ungdomarna kryssade i mer än ett svarsalternativ vilket innebär att svaren överstiger antalet svarande, detta är orsaken till att procentandelarna totalt överstiger 100 procent. Samtliga svarsposter i enkäten redogörs inte för i sammanställningen.

Foto: Ali Shojaei

I enkätundersökningen från Malmö⁹² svarade cirka 49 procent ja på frågan om de behövt göra saker mot sin vilja för att få pengar eller boende och cirka 27 procent svarade att de inte ville svara eller inte visste. Ensamkommandes Förbund gjorde i samband med enkäten även intervjuer med ett flertal ungdomar. De konstaterar i sin rapport att enkätresultaten i kombination med intervjuerna starkt indikerar att många ensamkommande ungdomar exploateras på olika sätt och bland annat tvingas sälja sexuella tjänster mot boende och/eller försörjning.⁹³

I enkätundersökningen med de 33 lokala rödakorsföreningarna svarade 72,7 procent av respondenterna att de möter ungdomar som mår psykiskt dåligt på grund av att de utsätts för exploatering på något sätt. Av samtliga respondenter svarade:

- 24,2 procent svarade att ungdomarna utnyttjas inom sexhandel.
- 54,5 procent svarade att ungdomarna utnyttjas som arbetskraft.
- 42,4 procent svarade att ungdomarna utnyttjas inom droghandel.
- 33,3 procent svarade att ungdomarna utnyttjas för annan kriminalitet.

Sammantaget visar således alla de tre undersökningar som beskrivits ovan på omfattande exploatering av målgruppen. Problematiken har också uppmärksamats av flera från varandra oberoende aktörer, både från civilsamhället och från statligt håll. Omfattningen av problemet riskerar att orsaka skada både på individer och på samhället.

92 EF 2019.

93 EF 2019, sid 19.

Alireza*

Alireza** berättar att han kom till Sverige och sökte asyl på grund av sexuell läggning när han var 16 år gammal, han är idag 19 år. När han anlände till Sverige blev han inledningsvis placerad i ett familjehem, den dag han fyllde 18 år blev han emellertid flyttad till ett vuxenboende i Norrland. Efter sex månader blev han flyttad till ett annat boende i Mellansverige där han bodde i lite mer än ett år. Sedan dess har han varit bostadslös.

På nätterna sover Alireza ofta på ett natthärbärke. På dagtid försöker han panta flaskor för att kunna få mat för dagen. Från Alirezas gamla familjehem får han ibland akut hjälp med mat och kläder. För att kunna ta sig mellan natthärbärgen och skolan behöver Alireza tillgång till busskort men eftersom han inte några pengar har han inte kunnat gå i skolan på ett år.

”När jag blev sjuk var jag ändå tvungen att gå från härbärgen när det stängde på morgonen. Jag bad att få stanna med det gick inte. Jag var en vecka på biblioteket och grät. Jag hade ingenstans att ta vägen och inga bra tankar. Jag kunde bara sitta och gråta.”

Alireza berättar att han mår väldigt dåligt och att han är sjuk. Han behöver medicin men har inga pengar. En gång hjälpte en kompis honom att köpa medicin och en annan gång fick han hjälp av en volontär på en organisation. Alireza berättar att det enda han vill är att studera, jobba och ha ett bra liv. Han drömmer om lägenhet, arbete och en pojkvän. Alireza hoppas att framtiden inte ska se ut som de senaste åren.

Alireza beskriver att det han behöver mest just nu är ett boende, någonstans där han kan vara när han är sjuk. Han behöver också gå i skolan, kläder och ett busskort. Alireza önskar att han kan få stanna i Sverige och arbeta för att hjälpa Sverige i framtiden. Han gillar matematik och skulle vilja studera ekonomi.

”Igår grät och grät jag och bara tänkte. Det här är mitt liv. Jag är homosexuell och vill stanna. Om det inte fanns någon risk skulle jag stannat i hemlandet, men jag fick 17 stygn i huvudet när min bror fick veta och familjen har sagt att de ska döda mig. Jag bodde på gatan i hemlandet från jag var 14 år efter bråket med familjen. Men där är det inte kallt.”

* Alireza heter egentligen något annat.

** Intervju med ungdom, respondent 3.

EXEMPEL PÅ LÖSNINGSFOKUSERADE LOKALA ÅTGÄRDER

BO KVAR I KOMMUNEN

En kommun tog ett beslut om att de ungdomar som fyllde 18 år under sin asylprocess får bo kvar i kommunen efter ansökan. Ett politiskt beslut fattades om att ensamkommande barn och unga ska ses som en särskilt utsatt grupp och beslutet om fortsatt boende fattas med stöd av 4 kap 2 § Socialtjänstlagen. Ansökan beviljas om sökanden har närvaro i skolan. Ungdomarna får bo kvar fram tills att de får ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut. Efter beslut om uppehållstillstånd kan ungdomarna beviljas bostadssociala kontrakt men målet är att de ska komma ut i egna boenden. Länsstyrelsen beviljade parallellt med detta medel till civilsamhället för ett gruppboende till ungdomar som sökt eller beviljats uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen. Kommunen har också samordnat möten dit både civilsamhällesaktörer och aktörer från det allmänna bjudits in. Utöver detta har kommunen en mötesplats dit ungdomarna kan gå för samhällsorientering och vägledning oavsett legal status.

BOENDELÖSNINGAR OCH SAMHÄLLSORIENTERING

En kommun uppmärksammade att många ungdomar saknade boenden i kommunen. Finansiellt stöd lämnades då till Stadsmissionen som med stöd av bidraget kunde ordna ett kollektivt boende för de unga som ansökt om uppehållstillstånd med stöd av nya gymnasielagen. Kommunen startade även ett projekt för att hitta fadderfamiljer till dem som var asylsökande och/eller tillståndssökande. De ungdomar som omfattades av projektet fick även stöd för att hitta boenden efter beslut om uppehållstillstånd, vissa kunde då få inneboendekontrakt i de familjer där de bott. Utöver detta har kommunen ett IOP med den lokala rödakorsföreningen som syftar till att ge stöd i samhällsorientering för unga nyanlända.

SAMORDNARE

En kommun finansierar tillsammans med civilsamhället en tjänst för en samordnare. Samordnaren avlastar volontärerna från civilsamhället och kan arbeta fram olika boendelösningar för ungdomarna.

KORRIDORSBOENDE OCH IDEELLA FADDERHEM

En kommun kontaktade den lokala rödakorsföreningen för att gemensamt arbeta fram en lösning för de ungdomar som befann sig i kommunen. Kommunen finansierade därefter genom ett IOP en tjänst och boendekostnader för ett korridorsboende där rödakorsföreningen tillsammans med ett lokalt nätverk hade volontärer på plats och ordnade det praktiska kring boendet. Civilsamhället ordnade också ett stort antal ideella fadderhem på orten som ett komplement till korridorsboendet.

IDÈBURET OFFENTLIGT PARTNERSKAP

En kommun och den lokala rödakorsföreningen gick ihop i ett IOP där kommunen stod för hyra till ett korridorsboende medan rödakorsföreningen i samverkan med andra civilsamhällesaktörer betalade ersättning till fadderhem och anställde personal som regelbundet besökte boendet och stöttade ungdomarna.

Foto: Marie Sparréus

6. Slutsatser

Följande slutsatser har framkommit under undersökningen:

1. De unga som kommit till Sverige som ensamkommande barn har drabbats hårt av de åtstramningar som skett på migrationsområdet under de senaste åren. Många av ungdomarna har befunnit sig i någon typ av uppehållstillståndsprocess under flera års tid och har haft olika legal status under olika perioder av den tiden. Vilken målgruppskategori ungdomarna tillhör⁹⁴ är idag avgörande för vilka rättigheter de har till boende och ekonomiskt bistånd.
2. Förutsättningarna för ungdomarna varierar mycket med anledning av kommunala skillnader. Där kommunerna varit öppna för samverkan med civilsamhället har bra lösningar många gånger kunnat uppnås, i andra kommuner finns stora utmaningar med ungdomar som inte kan tillgodose sina mest grundläggande humanitära behov. Det finns flera exempel på lokala samverkanslösningar som gett goda resultat, där ungdomarna i högre omfattning fått sina behov tillgodosedda med bättre mående och integration som följd.
3. Nya gymnasielagen har bidragit till en förbättrad situation för många av ungdomarna, lagen har möjliggjort vidare studier och förbättrade ekonomiska förutsättningar. Vissa rödakorsföreningar har beskrivit att de upplever en förbättrad psykisk hälsa efter att ungdomarna beviljats uppehållstillstånd för studier.

⁹⁴ Som beskrivits ovan och som är kopplade till ungdomarnas legala status.

Samtidigt finns flera orosmoment kring de reella förutsättningarna för att uppfylla lagkraven. Avsaknad av stabila boenden, tillfälliga uppehållstillstånd, för få utbildningsplatser och svårigheter att snabbt komma i arbete efter avslutade studier medför en risk för att ungdomarna inte kommer att uppnå lagkraven för fortsatta uppehållstillstånd. Det skulle innebära att ungdomarna, vissa som då befunnit sig i landet under sju års tid, på nytt riskerar papperslöshet.

4. Samtliga respondenter i rapporten uppger att boendesituationen är allvarlig, detta bekräftas även av enkätundersökningarna. Närmare en femtedel av de lokala rödakorsföreningar som medverkat i rapporten uppger att 81–100 procent av ungdomarna de möter saknar stabila boenden. Boendesituationen är svårast för de ungdomar som har uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen samt för dem som saknar uppehållstillstånd.
5. Varken myndigheter eller kommuner anser sig ha ansvar för att ordna boendeplatser till de 11800 ungdomar som ansökt om uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen, oberoende av om de beviljats uppehållstillstånd, befinner sig i tillståndsprocess eller om de fått avslag på sin ansökan. Civilsamhället har ordnat boenden till tusentals unga vuxna, men Svenska Röda Korset möter fortfarande många som befinner sig i akut hemlöshet.
6. Det finns en utbredd psykisk ohälsa hos målgruppen och många lider av depression, ångest, PTSD, stress och ensamhet. Självskadebeteenden, suicidförsök och suicid är stora problem och betydligt vanligare än hos svenskfödda unga. För de ungdomar som får en stabilare livssituation finns emellertid förutsättningar för ett förbättrat psykiskt mående.
7. Sammantaget visar enkätundersökningarna i rapporten på en omfattande exploatering av målgruppen. Ungdomarna utnyttjas för sexhandel, droghandel, arbetskraft och annan kriminell verksamhet. Exploateringen grundar sig i ungdomarnas avsaknad av grundläggande humanitära behov så som tillgång till mat, försörjning och tak över huvudet. Problematiken bekräftas av flera från varandra oberoende aktörer både från civilsamhället och det allmänna. Av enkätresultat framgår att 72,7 procent av de medverkande rödakorsföreningarna möter ungdomar som mår psykiskt dåligt för att de utsatts för exploatering på olika sätt.

Foto: Sophia Lagersten

7. Rekommendationer

För att hindra och lindra mänskligt lidande för de ensamkommande barn och unga som befinner sig i Sverige har Svenska Röda Korset tagit fram ett antal rekommendationer för att möjliggöra en förbättrad social situation för målgruppen.

7.1 Nationell nivå

- *Tillsätt ett nationellt samordningsuppdrag för frågor som rör ensamkommande barn och unga i Sverige.*

Civilsamhället och andra aktörer har under en längre tid påtalat att det i flera frågor uppstått glapp mellan stat, kommuner och myndigheter i olika frågor kopplade till situationen för ensamkommande barn och unga. Det har bland annat handlat om oklarheter i frågor om ansvarsfördelning, lagtolkning och information. Frågor som berör målgruppen fördelar sig idag över flera olika departement vilket innebär att ingen är ansvarig eller får överblick av den övergripande situationen. Staten måste ta sitt ansvar och säkerställa att situationen inte fortsätter att utvecklas i negativ riktning.

- *Vidta nationella åtgärder för att minska hemlösheten, inklusive den svåra boendesituationen för ensamkommande barn och unga, i Sverige.*
Staten har ett ansvar för att de barn och unga som befinner sig i Sverige har tillgång till grundläggande humanitära behov. Avsaknaden av dessa behov ligger till grund för den omfattande exploateringen av ungdomar i utbyte mot mat, försörjning och tak över huvudet. Staten måste på nationell nivå ta ansvar för den pågående situationen av utbredd hemlöshet och utsatthet genom förebyggande och avhjälpan åtgärder.
- *Förtydliga kommunernas ansvar för att ordna boenden för ungdomar med uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen och säkerställ långsiktig finansiering för detta.*
Över 7 300 unga lever i Sverige med uppehållstillstånd för studier enligt nya gymnasielagen. Varken Migrationsverket, kommunerna eller någon annan statlig instans anser sig generellt sett ha ansvar för deras boendesituation. Kommunernas ansvar för dessa ungdomars boenden måste tydliggöras och finansiering för detta säkerställas långsiktigt.
- *Säkerställ de praktiska förutsättningarna för att lagkraven i gymnasielagen ska kunna uppnås.*
Nya gymnasielagen har på flera sätt underlättat situationen för de ungdomar som omfattats av den. Syftet med införandet av lagen var en ny chans till uppehållstillstånd för dem som, på grund av en långt utdragen asylprocess, befunnit sig i Sverige under lång tid. För att syftet med lagen ska uppfyllas måste det finnas förutsättningar för ungdomarna att uppfylla lagkraven. Detta förutsätter tydlighet kring tolkning av lagkraven, tillräckligt många tillgängliga utbildningsplatser samt en förberedelse i samhället för att möjliggöra att ungdomarna snabbt kan komma i arbete efter avslutade studier.
- *Genomför en översyn av de konsekvenser som uppstått med anledning av ändringarna från 2016 i LMA.*
Ändringen i LMA föreslogs under en period då det svenska mottagandet var ansträngt i efterverkningarna av de många asylsökande som kommit till Sverige under 2015. Åtgärderna syftade bland annat till att snabbt öka tillgången till boendeplatser på asylboenden. Idag är emellertid mottagandet av asylsökande förhållandevis lågt. Svenska Röda Korset har efter införandet av lagändringarna uppmärksammat ökad utsatthet i form av bland annat hemlöshet, hunger och kraftigt försämrad hälsa.⁹⁵ Av aktuell rapport framgår också att lagändringen drabbat många av de ensamkommande ungdomarna hårt. Det har nu gått några år sedan lagändringen trädde i kraft och dess inverkan på de individer som drabbas av beslutet liksom konsekvenserna för det svenska samhället bör ses över.
- *Säkerställ förutsättningar för hållbarhet och långsiktighet i civilsamhällets insatser.*
Civilsamhället har gjort stora insatser för att förbättra målgruppens humanitära situation. Om civilsamhället inte får ekonomiska förutsättningar för att säkerställa befintliga insatser som boenden, materiellt stöd och sociala verksamheter kommer tillvaron för de ensamkommande ungdomarna att bli mycket svår.

95 Svenska Röda Korset, *Lägesrapport – Konsekvenser av ändringen i lagen om mottagande av asylsökande m.fl.* (LMA), <https://www.rodakorset.se/globalassets/rodakorset.se/dokument/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/lagesrapport-lma-2016.pdf>, sid 8.

Om det stora antalet boendelösningar runt om i landet skulle upphöra finns risk för att situationen i kommunerna skulle bli än mer ohållbar med allvarliga konsekvenser för individer och lokalsamhälle som följd.

7.2 Kommunal nivå

- *Möjliggör för ensamkommande barn att stanna kvar i kommunen efter 18-årsdagen.*
Ensamkommande barn och unga behöver trygghet i tillvaron för att må bra och för att bättre integreras i samhället. De stora och ofta snabba förändringarna i samband med 18-årsdagen skapar hög stress och har också resulterat i att vissa väljer att stanna kvar i kommunerna utan skyddsnät. Det skapar även en stor oro inför 18-årsdagen som redan innebär flera andra förändringar i negativ riktning för den unge. Genom att möjliggöra för ungdomarna att stanna i kommunen även efter 18-årsdagen skapas en större trygghet och stabilitet i en annars osäker livssituation. Upprättade nätverk och skolplatser kan bibehållas och ungdomarna får bättre förutsättningar för att integreras och må bättre.
- *Säkra boendeplatser för ungdomar som befinner sig i kommunen med uppehållstillstånd för studier.*
Kommunerna måste ta ansvar för de unga som befinner sig i landet. Ett stabilt boende är en grundförutsättning för att ungdomarna ska kunna uppfylla lagkraven i nya gymnasielagen. Boendeplatser måste säkras för de ungdomar som befinner sig i respektive kommun. Social utsatthet ökar risken för att ungdomarna exploateras för kriminell verksamhet så som sexhandel, droghandel och annan kriminalitet. Om ungdomarna har en stabil boendesituation och tillgång till grundläggande humanitära behov försvinner incitamenten för att begå brottsliga handlingar för att få mat, sovplats eller andra basala behov.
- *Säkerställ att särskilt hänsynstagande tas i beslutsfattande som rör barn och unga i kommunen och anpassas efter den unges situation och behov.*
Handläggare som möter ensamkommande barn och unga behöver ha särskild kunskap om målgruppens situation. Myndighetsutövning måste ske med hänsyn tagen till Barnkonventionens bestämmelser och med särskilt beaktande av den unges situation och unga ålder. Kunskap om risker och rutiner för att motverka dessa kan förebygga exploatering och psykisk ohälsa. Detta resulterar i längden i en samhällsekonomisk vinst eftersom det förebygger risken för att andra åtgärder och akutinsatser måste sättas in i ett senare skede.
- *Samverka med civilsamhället för att skapa bättre förutsättningar för målgruppen, bland annat genom att säkerställa att de har tillgång till grundläggande humanitära behov.*
Genom samverkan med civilsamhället kan bättre förutsättningar för målgruppen skapas. Olika exempel på samverkanslösningar har presenterats i rapporten som bland annat resulterat i boendelösningar, materiellt bistånd, samordnartjänster, samhällsorientering och andra positiva resultat som bidragit till en förbättrad psykisk hälsa för målgruppen. Sådana lösningar skapar bättre förutsättningar för ungdomarna att fokusera på sina studier och snabbare integreras i samhället.

7.3 Civilsamhället

- *Undersök behoven för målgruppen på lokal nivå.*
Med anledning av att situationen för de ensamkommande ungdomarna skiljer sig mycket åt mellan olika kommuner är det viktigt att på lokal nivå undersöka behoven för målgruppen. Resultatet från behovsundersökningen kan därefter användas i dialog med den berörda kommunen för att möjliggöra en förbättrad situation på plats och för att skapa förutsättningar för ungdomarna att lyckas.
- *Säkra långsiktighet i pågående och nya verksamheter för ensamkommande barn och unga.*
Många av ungdomarna har levt under svåra och otrygga förhållanden under lång tid och psykisk ohälsa är vanligt förekommande. Det är därför viktigt att insatser riktade till målgruppen inte bidrar till ytterligare oro och otrygghet. Verksamheter, och särskilt sådana som skapar förutsättningar för en stabilare tillvaro, behöver planeras och genomföras med ett hållbarhetsperspektiv. Det är viktigt både i verksamhetsplanering och vad gäller finansieringsmöjligheter då det är förutsättningar för att skapa trygga och stabila insatser till målgruppens fördel.
- *Säkerställ kvalitet i insatser och verksamheter.*
Insatser och verksamheter för och med ensamkommande barn och unga behöver genomföras med särskild hänsyn till målgruppens situation. Volontärer som möter unga som befinner sig i utsatthet behöver ha tillgång till psykosocialt stöd för att kunna fortsätta att ge stöttning till andra. De frivilliga insatserna behöver rustas och mobiliseras för att kunna ge ett hållbart och kvalificerat stöd till en målgrupp som har särskilt behov av stabilitet och trygghet.
- *Ta tillvara goda exempel för att hitta vägar framåt och lösningar som fungerar i den lokala kontexten.*
Svårigheterna för målgruppen kan många gånger återkomma även på andra orter, exempelvis utmaningar som är sammankopplade med ungdomarnas möjligheter att uppfylla kraven i gymnasielagen. Genom att tillvarata andras goda exempel och dela egna lyckade lösningar kan ungdomar runt om i Sverige få bättre förutsättningar för ett bra liv i Sverige. Samarbetslösningar och positiva projekt pågår redan på många platser, detta innebär att det finns lösningar att ta tillvara för de utmaningar som finns för ungdomarna, civilsamhället och kommunerna.

Svenska Röda Korset

Box 17563, Hornsgatan 54, 118 91 Stockholm

Telefon Infoservice 0771-199 500

E-post: info@redcross.se | Besök vår hemsida www.rodakorset.se

Svenska Röda Korset